

RESPECT & WERK

Digizine

Voorwoord

Het is steeds vaker in het nieuws en je kan er eigenlijk niet omheen: maar wat betekent 'respect' nou precies? Is het beleefdheid, erkenning, status, ontzag, gezag? En waarom willen we zo graag respect op het werk? Bij de politie, in het onderwijs, de zorg, in de schoonmaakbranche – elke werknemer heeft er behoefte aan. Hoe werkt respect? Wat is het verband tussen respect & zelfrespect? En waardoor gaat respect verloren?

Op dinsdag 11 juni 2013 organiseerden dagblad Trouw en Instituut Gak een conferentie over deze vragen. Een dag over de belangrijkste deugd van Nederland: respect.

In deze digitale bundel kunt u de stukken die eerder verschenen in Trouw n.a.v. het project Respect en Werk teruglezen en kunt u een beeldverslag van de dag bekijken.

Veel leesplezier.

Hartelijke groet,

Peter Henk Steenhuis

Colofon

Projectorganisatie: Jessie Waalwijk

Vormgeving: Leon van der Grient

Fotografie: Jan Willem Groen

Trouwredacteur Steenhuis tijdens de opening van het symposium Respect & Werk

Respect, man!

Waarom snappen we elkaar niet bij de roep om respect? Wat bedoelt 'de straat' ermee, en de dokter? Peter Henk Steenhuis legt de verwarrende oorsprongen bloot.

Door Peter Henk Steenhuis

In de pauze van de Champions League wedstrijden, als iedereen naar de wc gaat, een biertje uit de koelkast haalt en een zak chips opentrekt, wisselt voetballer Clarence Seedorf zijn shirtje met de kale, voormalige topscheidsrechter Pierluigi Collina. Daarna trekken nog tien mannen lachend hun shirt uit en dat van een ander aan. Aan het einde van het reclamespotje komt één woord in beeld: Respect. Met een hoofdletter.

Volgens Seedorf is het wisselen van een shirt met een tegenstander een manier om respect te tonen. De reclame moedigt ons allemaal aan om symbolisch ons shirt te ruilen. "Ik heb deze onderwerpen tijdens mijn carrière altijd op een positieve manier onder de aandacht van het publiek proberen te brengen", zei Seedorf bij de lancering van het spotje. "Ik denk dat respect exact het juiste woord is dat we nodig hebben - voetbal kan een instrument zijn om problemen aan te pakken."

Tijdens het Europees Kampioenschap voetbal 2012 is de campagne gestart, en nóg wisselt Seedorf

met verve zijn shirtjes. Vreemd genoeg heb ik nog niemand over de campagne gehoord, terwijl het spotje toch op prime time wordt uitgezonden en 'respect' een veelgehoorde term is, die al langer een belangrijke, maar onduidelijke rol in onze maatschappij speelt.

Een paar jaar geleden onderzocht de Rijksuniversiteit Groningen wat Nederlanders als de belangrijkste deugd ervoeren. Uit het onderzoeksrapport 'Nederland deugt' bleek dat uiteenlopende mensen het eens zijn over de belangrijkste hedendaagse deugden. Een typische deugd van deze tijd is respect. In de 'Deugden Top-15' staat respect bovenaan.

Een vergelijkbare conclusie trok het 'Mercers what's working onderzoek 2011', uitgevoerd onder 1.800 werknemers: "Salaris verliest het van respect." Werknemers staren zich niet blind op het salaris. Vooral vrouwen vinden de cijfertjes op het loonstrookje niet het belangrijkste. Respect krijgen

op de werkvloer is het meest van invloed op de tevredenheid.

Dat vormde vorig jaar de achtergrond voor het protest van schoonmaakpersoneel: de werknemers eisten van werkgevers 'een betere cao en meer respect'. Ze zetten hun eis kracht bij met maar liefst tien 'marsen voor respect'.

Bevindingen van multinational Regus in 2011 sluiten hierbij aan: "Zes op de tien werknemers willen vooral respect." Het tonen van respect (61 procent) en geven van schouderklopjes voor verricht werk (49) zijn de belangrijkste factoren voor een aangenaam werkklimaat. Dat blijkt uit wereldwijd online onderzoek van Regus onder 17.000 managers in 80 landen.

Essentieel voor werknemers en werkgevers. De belangrijkste deugd. Toch heb ik niemand horen zeggen dat hij zich herkende in Seedorfs shirtjesactie. Hoe kan dat?

Het woord 'respect' komt van het Latijnse woord re-spicere, 'terugkijken', 'omkijken'. In de Oudheid, als een Romein in Athene verbleef, liep hij gevaar om aangevallen te worden. Daarom keken deze vreemdelingen altijd over hun schouder, uit ontzag voor eventuele rovers en andere onverlaten.

Mooi hierbij is te zien dat re-spicere etymologisch verband houdt met spieden. De Romeinen hadden angst en ontzag voor degenen die hun het leven zuur konden maken, daarom spieden ze om zich heen of hun belagers nog op afstand waren.

Dat kom je ook in het Nederlands al vroeg tegen, blijkt uit het dikke Woordenboek der Nederlandse Taal (WNT).

Dat speurt naar de eerste vindplaats van woorden. De samensteller komen in 1568 'respect' tegen als 'ontzag, eerbied': 'Dat zij aen hennen bisschop alle respect, reverentie ende obedientie draegen' oftewel 'alle eerbied, ontzag en gehoorzaamheid' betuigen.

De opmars van het woord respect, zo stelde de ethicus Marcel Becker in het boek 'Voortreffelijk leven; op zoek naar het juiste midden', is begonnen in de medische wereld, in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. Ooit respecteerde de patiënt de arts, zoals de kerkganger de dominee, de burger de burgemeester. Vanaf de jaren zeventig diende de arts de patiënt te respecteren. Elke patiënt, ook de onwillige die tegen het uitdrukkelijke advies van de arts in de behandeling afwees.

De oude betekenis van achting was op een duidelijk object gericht. De patiënt keek tegen de arts op omdat de man ervoor gestudeerd had en gezondheid een belangrijk goed was. Zo had je ook respect voor een predikant: die vertegenwoordigde iets wat voor jouw leven van belang was.

De nieuwe betekenis, schreef Becker, is gericht op een onvervreembare waardigheid die wij allemaal bezitten. Die waardigheid zou je ook kunnen vertalen als 'autonomie van ieder mens, die we in acht moeten nemen'.

Waarschijnlijk zinspeelt Seedorf met zijn shirtje niet op het ontzag van de aloude vreemdeling maar op die moderne autonomie. Wij moeten respect hebben voor de onvervreembare waardigheid die wij allemaal bezitten.

Daarop doelde ook het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), toen het begin november 2012 een persbericht rondstuurde met de kop: 'Minder Nederlanders ervaren respectloos gedrag'. Het CBS baseerde deze conclusie op een aantal gegevens die allemaal in dezelfde, positieve richting wijzen. In 2008 voelde een op de vijf Nederlanders zich weleens respectloos behandeld in winkels of bedrijven, in 2011 was dat nog maar een op de zes. Ook bij de overheid zou het beter gaan: in 2008 ervoer 15 procent van de mensen respectloos gedrag van ambtenaren, in 2011 was dit 12 procent. »

"Zes op de tien werknemers willen vooral respect"

Dit optimisme verdampte rap toen grensrechter Richard Nieuwenhuizen eind 2012 overleed nadat hij in elkaar was geslagen door spelers van het Amsterdamse Nieuw Sloten. Overall klonk de roep om respect, zelfs zo luid dat de KNVB een poster liet maken met de tekst 'Zonder respect geen voetbal'. Seedorf zou het hier ongetwijfeld mee eens zijn, net als alle voetballertjes die ooit in zijn voetsporen willen treden. Maar na een paar dagen hoorde je over die poster nog minder dan over het spotje voor het shirtje ruilen. En inmiddels is de KNVB al weer in spoedzitting bijeen geweest omdat trainers scheidsrechters zo respectloos behandelen. Hoe kan dat?

Het ontzag voor de priester ging over in het respect voor de autonomie van de patiënt. Dat is de verschuiving van één betekenis van het woord respect. Maar er zijn er meer.

Nog ouder is in het Nederlands de betekenis van respect als 'aandacht, aanmerking'. Het WNT vond een citaat uit 1539: 'gheen respect op slaende' 'geen aandacht aan schenkend, niet in aanmerking nemend'.

Op die betekenis doelde de Amerikaanse zanger Otis Redding, toen hij zong *Respect is what I need*. Aretha Franklin maakte van het nummer een megahit. Respect betekent hier: ik wil gezien en gewaardeerd worden.

Seedorf zal deze andere betekenis ook kennen uit zijn jeugd in Amsterdam, toen hij leerde voetballen op straat. Straatvoetbal heeft zich afgelopen decennia ontwikkeld tot een complete jongerencultuur met eigen kleding, omgangsvormen, straattaal en muziek, door de jongeren zelf stilo (stijl) genoemd. Ontwikkelt een speler een mooie nieuwe actie, dan wordt die naar hem vernoemd. Ook op die wijze wordt respect afgedwongen. In de lifestyle van het streetsoccer is 'respect' het ultieme begrip.

En niet alleen bij straatvoetbal. In zijn artikel 'Over de Antilliaanse criminaliteit in Nederland en haar bestrijding' uit 2000 stelt de Utrechtse criminoloog Bovenkerk dat Antilliaanse jongeren veel waarde

hechten aan het respect dat zij van hun omgeving krijgen. Respect binnen hun vriendenkring wordt door middel van lef, geld, seksuele veroveringen, geweld en criminele heldendaden afgedwongen. Volgens wetenschappers als Bovenkerk is dat de belangrijkste oorzaak van criminaliteit onder deze doelgroep.

In zijn proefschrift 'Kapot moeilijk' (2007) behandelt criminoloog Jan Dirk de Jong het verschil tussen respect en status. In deze studie naar Marokkaanse jongeren

in Amsterdam-West geeft hij uitleg van de relatie tussen gelijkwaardigheid en ongelijkwaardigheid, en respect en status. "Respect wordt door de jongens in de situatie gebruikt om aan te geven dat ze willen worden behandeld zoals een ieder ander. Deze betekenis van respect verwijst naar de mate van gelijkwaardigheid als mens. In de tweede plaats bedoelen de jongens met respect het ontzag dat moet worden opgebracht voor iemand die een hogere statuspositie bekleedt omdat hij sterker is, rijker is of op andere manieren meer heeft bereikt. Deze betekenis van respect verwijst naar een mate van ongelijkwaardigheid, waarbij de jongen die 'kapot moeilijk' (ontzettend stoer) is, het respect ontvangt en de mindere het moet geven."

De Jong benoemt hier precies de twee verschillende betekenissen die het woord in de loop van de geschiedenis heeft: het respect voor de onvervreembare waardigheid (wij zijn allemaal gelijkwaardig) en dat voor het bijzondere dat wij allemaal menen te bezitten: wij zijn allemaal als individu ongelijkwaardig en dienen zo behandeld te worden. En dan moeten we deze tegenstrijdige wensen ook nog eens rationeel zien te verenigen.

Dit doet denken aan Plato's beschrijving van de behoeftes van de ziel. Wij willen bij de club horen, bij onze ouders, familie, collega's. Die behoefte staat op gespannen voet met onze drang uniek te zijn, eruit te springen, eer te behalen met wat we

doen, kortom ons te onderscheiden. Plato noemde deze laatste drang onze thymotische behoefte. Beide behoeften druisen tegen elkaar in, als paarden die gemend moeten worden door de ruiters, de logos, de ratio. Plato heeft deze driedeling later vereenvoudigd tot een tweedeling, waarin lichaam en geest tegenover elkaar zijn komen te staan. Dat

simpele beeld is in het christendom dominant geworden, en de thymotische drang werd het stiefkindje van ons beeld van de ziel.

Dankzij die thymotische behoefte kunnen

we de tweede betekenis van respect - aandacht, status of eer - begrijpen. Personen die veel hebben bereikt, groter zijn of ouder, of veel geld bezitten, verdienen respect van degene die minder heeft bereikt of jonger is. Deze interpretatie stoelt op ongelijkwaardigheid, op onze thymotische interpretatie van respect.

De woorden respect en zelfrespect zijn zo belangrijk dat ze onze samenleving zelfs structureren, schrijft de Amerikaanse arbeidssocioloog Richard

"Gebrek aan respect kan, hoewel minder agressief, even kwetsend zijn als een regelrechte belediging"

Sennett in zijn boek 'Respect in een tijd van sociale ongelijkheid': "Gebrek aan respect kan, hoewel minder agressief, even kwetsend zijn als een regelrechte belediging. De ander wordt weliswaar niet beledigd maar krijgt ook geen erkenning. Hij of zij wordt niet gezien als een volwaardig mens die ertoe doet."

Het belang dat Sennett aan respect en zelfrespect hecht sluit aan bij alle eerder genoemde onderzoeken. Vraag is wel: over welke vorm van respect heeft Sennett het?

Welke vorm van respect willen we op ons werk ontvangen? "De werknemer wil het respect dat je vroeger moest verdienen," zegt de filosoof Ger Groot, "en dat heeft met eer te maken, achting, erkenning, onderscheiding. Dat respect verdien je op grond van ongelijkwaardigheid, op grond van een bijzondere prestatie die je geleverd hebt."

Het is deze vorm van respect waarover ook Bovenkerk en De Jong het hebben in hun beschrijving van criminaliteit onder Antillianen. Ja, zegt Groot, "in zijn uiterste vorm vind je dit respect terug in de cultuur van de gangs, en trouwens ook in de vroegere ridderscultuur. Maar als werknemers »

respect zo belangrijk noemen, doen ze dat niet omdat ze zich tekortgedaan voelen in hun basisrecht van gelijkwaardigheid. In het Regus-onderzoek staat letterlijk dat ze behoefte hebben aan 'schouderklopjes' voor verricht werk. Deze vorm van respect sluit aan op de oude eercultus."

Naast achting, erkenning, onderscheiding benadrukt Groot dat afstand bij respect belangrijk is. "Tenir en respect betekent in het Frans ook op een afstand houden. Een lofprijzing zegt meer als de afstand tussen prijzer en ontvanger van lof groter is." Die afstand is de afgelopen decennia juist sterk teruggebracht.

Groot: "Onder het mom van humanisering van de werkelijkheid is in de jaren zeventig geprobeerd elke vorm van hiërarchie weg te poetsen. Met funeste gevolgen voor het respect. Aan de ene kant leek het alsof zo tegemoetgekomen werd aan het basisrecht van menselijke gelijkwaardigheid, wat alleen in schijn gelijkwaardigheid was, want je moest wel orders van die zogenoemde gelijkwaardige uitvoeren.

Aan de andere kant werd de werknemer nu ook in zijn eer aangetast, want wat betekent een compliment van iemand die zich presenteert als een naaste collega? Het compliment van de vroeger hooggeplaatste directeur woog veel zwaarder dan een amicaal schouderklopje, terloops gegeven door iemand die zich nauwelijks anders voordoet, en er nauwelijks anders uitziet dan jijzelf."

Kijken we nu terug naar het spotje van de UEFA dan zijn we een stuk verder. Seedorf zei bij de presentatie van de campagne dat het wisselen van shirts getuigt van respect. Dat lijkt me waar, het is een teken van respect in de betekenis van gelijkwaardigheid. Alleen: alle dieren zijn gelijk, maar sommige zijn meer gelijk dan anderen. Dat geldt ook voor voetballers. Want er bestaat een hiërarchie in het ruilen van een shirtje.

Wie wil niet het shirtje van Messi als hij tegen deze goddelijke voetballer heeft gespeeld? Messi is ongelijkwaardig aan elke andere speler op aard, maar

wie met hem zijn shirt ruilt, wordt even zijn gelijke. Het is een eerbetoon van Messi aan de andere speler. Het is een eer zo'n shirt te ontvangen. Dat iedereen een shirt van Messi wil hebben, betekent dat iedereen hem hoogacht. En je moet flink wat zelfrespect hebben, of anders gezegd, je moet toegeven aan je thymotische drang om op een gegeven moment hem jouw shirtje aan te bieden. In de huiver op Messi af te stappen, schuilt het ontzag dat elke speler voor Messi heeft. Maar hoe wreed: Messi heeft maar één shirt in de aanbieding. De ultieme erkenning kan slechts een enkeling ten deel vallen.

In het moment van het shirtje ruilen zitten tal van oude betekenissen van het woord respect verscho-
len. Uit angst onderscheid te maken, te discrimi-
neren, ongelijkwaardigheid te propageren, kiezen we in ons taalgebruik voor de beperkende betekenis van 'respect' voor de onvervreembare waardigheid, voor gelijkwaardigheid dus. Dat doet Seedorf, dat doet het Centraal Bureau voor Statistiek, dat doet de KNVB.

Maar pas als we patiënt zijn, zullen we misschien genoeg moeten nemen met alléén gelijkwaardigheid. Tot die tijd streven we óók naar ongelijkwaardigheid.

Dankzij de Antilliaanse en Marokkaanse jongeren, die het begrip 'respect' opnieuw hebben geladen, hebben we weer oog gekregen voor de thymotische kant van het begrip. Op straat, op het voetbalveld, op het werk streven we altijd óók naar ongelijkwaardigheid. Voor die ongelijkwaardigheid willen we beloond worden.

Als we uit angst de gevaarlijke, thymotische kant van respect blijven negeren, sneuvelt elke oproep tot meer respect in goede bedoelingen. Het is aan ons die beide behoeften te erkennen, ruimte te geven waar mogelijk, in toom te houden waar noodzakelijk. Pas dan heeft het zin Respect met een hoofdletter te schrijven.

Respect met een hoofdletter

Respect voor de functie. Ja, voor de functie

Respect heeft talloze betekenissen. Het raakt aan de rol die we spelen in de maatschappij en de afstand die we tot elkaar houden. Vraag aan ethicus Marcel Becker: hoe kunnen we het respect voor hulpverleners vergroten?

Door Peter Henk Steenhuis

"Article 24 of the Geneva Convention." Terwijl het Sire-spotje uit 2011 dramatische beelden laat zien van hulpverleners in oorlogssituaties, vertelt een krakende, wat galmende stem in het Engels dat medisch personeel, belast met het verzamelen, vervoeren of behandelen van gewonden en zieken verbonden aan de strijdkrachten, onder alle omstandigheden gerespecteerd en beschermd zal worden. Muziek zwelt aan, beelden verdwijnen, op een zwart scherm lezen we: "Als we in oorlogstijd respect hebben voor hulpverleners waarom dan niet in vreedstijd?"

Vervolgens schakelt het spotje over op die vreedstijd: schokkende beelden van jongeren die ambulancepersoneel belagen. Dan verschijnen de woorden 'Handen af van onze hulpverleners' in

beeld. Het spotje besluit met een oproep: 'Tekende petitie op handenaf.nl'.

Het lijkt onmogelijk een overtuigender filmpje te maken over een van de meest absurde fenomenen van de laatste jaren. Toch betwijfelt ethicus Marcel Becker de effectiviteit ervan.

Niet omdat hij het respectloze gedrag tegen hulpverleners ontkent, maar omdat hij vindt dat het filmpje beroep doet op verkeerde emoties. "Natuurlijk is het bizar," zegt Becker, "dat we in oorlogstijd hulpverleners zouden respecteren en hun werk in vreedstijd onmogelijk maken. Maar een petitie ondertekenen waarin we oproepen dergelijk geweld te staken, lijkt mij weinig effectief. Het is zinniger ons af te vragen waardoor dergelijke uitpattingen van geweld tegen hulpverleners plaatsvinden."

Om tot een begin van een antwoord te komen, legt Becker uit dat we in de loop der tijd op verschillende manieren respect hebben betoond aan onze medemens. De moderne betekenis van respect heeft te maken met een onvervreembare waardigheid die wij allemaal bezitten. Die onvervreembare waardigheid kun je concreet vertalen met de autonomie van ieder mens, die we in acht moeten nemen als we met iemand omgaan.

Becker: "Dit idee is vrij nieuw, we komen het voor het eerst tegen bij de achttiende-eeuwse Duitse filosoof Immanuel Kant. Om te laten zien hoe nieuw en problematisch dit idee was, verwijs ik vaak naar Thomas Jefferson, die beschouwd wordt als geestelijke vader van de VS.

Jefferson, de derde president van de VS, ontwierp de Onafhankelijkheidsverklaring van 1776. Daarin komt de beroemde zin voor: 'Alle mensen zijn gelijk geschapen'. Intussen had Jefferson zelf slaven. Zo is het lang gegaan: de onvervreembare waardigheid gold in bepaalde tijden niet voor homoseksuelen, vrouwen, Joden, zigeuners. Die waardigheid moet in elke periode opnieuw veroverd en gedefinieerd worden."

Nu ontberen de hulpverleners die waardigheid, en moeten zij verdedigd worden?

"Dat zou je denken, dat idee buit dit filmpje uit. Als hulpverleners in oorlogstijd met respect behandeld worden, waarom dan niet in vreedstijd? De beelden doen vervolgens een beroep op ons gevoel voor medelijden: via de zwaargewonden moet ons respect aanzwellen voor de mensen die hen helpen. Toen en nu."

Lijkt mij een logische gedachtegang.

"Maar heeft het effect? Als jongeren dronken zijn, of door het dolle heen, dan is zo'n abstract appèl op die autonome waardigheid een te kwetsbaar schild. Willen we de hulpverlener werkelijk helpen, dan moeten we opnieuw respect krijgen voor de rol die hij speelt."

Respect voor een rol?

"Dat klinkt vreemd, niet? Toch zit daar de crux. Ik heb van de Canadese filosoof Charles Taylor geleerd dat in de Middeleeuwen iedereen een eigen positie in de samenleving bekleedde. Aan die positie ontleende je je identiteit, en door die positie genoot je een bepaald respect."

De koning, de priester, de koopman.

"Ook de smid, de bakker, de bierbrouwer. In deze zeer heterogene samenleving werd je gerespecteerd om de positie die je in het geheel innam.

De moderne betekenis van respect heeft te maken met een onvervreembare waardigheid die wij allemaal bezitten

Deze vorm van respect kunnen we in verband brengen met de traditionele katholieke scheppingsleer van

Thomas van Aquino die ervan uitgaat dat God de orde in de wereld heeft opgesteld. De wereld is niet perfect - dat is alleen God. Maar de geschapen wereld heeft wel iets goddelijks in zich. En wij mensen moeten die goddelijke orde respecteren. Bij streng religieuze groeperingen leeft dat idee nog sterk. Maar ook de notie van het rentmeesterschap, die we bij het CDA vaak terughoren, is erop gebaseerd dat ieder zijn plaats en verantwoordelijkheden heeft."

Je ontving geen respect voor wie je was, maar voor wat je was.

"Ja, voor de rol die je in de samenleving speelde. Nu speelt hetzelfde: we moeten de functie die iemand bekleedt respecteren. En dan gaat het om mensen die we bij de ordening van onze samenleving bepaalde voorrechten én verantwoordelijkheden hebben gegeven. Alleen zijn die niet meer te rechtvaardigen vanuit een goddelijke ordening."

Dat is een fors probleem, want nu zijn we de stok achter de deur kwijt.

"Onze instituties zijn hun religieuze fundament kwijtgeraakt maar daar is wel iets voor in de plaats gekomen. Zo heeft de arts een eigen positie opgebouwd: van kwakzalver heeft hij zich ontwikkeld »

tot een specialist zonder wiens kennis wij doodgaan. De rechtspraak is onafhankelijk en neutraal geworden, heeft zich losgeweekt van klassenjustitie en overheidsbelangen. De onderwijzer heeft een grondige opleiding gehad voordat we onze kinderen aan hem toevertrouwen.”

Het goddelijke achter de ordening van onze maatschappij heeft plaatsgemaakt voor professionele kwaliteit.

“Ja. En we moeten duidelijk maken dat onze samenleving niet kan draaien zonder respect voor de professionele kwaliteit van deze instituties. Het is noodzakelijk dat wij het oordeel van de rechter accepteren, anders kan de rechter zijn werk niet doen. Het gaat dan niet om de autonome waardigheid van de rechter als mens; als we geen respect hebben voor de functie die hij bekleedt, stort onze rechtspraak in elkaar.

Hetzelfde geldt voor de ambulancebroeders: we hebben afgesproken dat zij in geval van nood voorrang hebben op alle andere weggebruikers, om hen zo de mogelijkheid te geven zo snel mogelijk hulp te kunnen verlenen. Respect voor die functie is noodzakelijk om onze hulpverlening in stand te houden.”

Noodzaak begrepen. Hoe kunnen we dat respect afdwingen?

“Afdwingen is nauwelijks mogelijk. We moeten hiervan doordrongen raken, zodat we automatisch het noodzakelijk respect voor de betreffende functie betuigen. Nu hoor je vaak dat die functionarissen het respect moeten afdwingen door hun werk goed te doen. Maar dan moet je ze wel in de gelegenheid stellen hun werk te doen! Als de klas doorkwebbelt, kan de docent niet met zijn les beginnen.

Toen grensrechter Richard Nieuwenhuizen eind 2012 overleed nadat hij in elkaar was geslagen door spelers van de Amsterdamse voetbalclub Nieuw Sloten sprak iedereen over gebrek aan respect. Iedereen dacht dat het ging om gebrek aan respect voor Nieuwenhuizen, maar het moet gaan om respect voor de functie van grensrechter.

De jongens gingen een machtsstrijd aan met Nieuwenhuizen. Dat is een grove denkfout. Zonder grensrechter geen voetbal - van die noodzaak moeten we voetballers, of voetballertjes, weten te doordringen.

“In het openingsverhaal van deze serie benadrukte de filosoof Ger Groot dat bij respect afstand belangrijk is. Hierbij kunnen symbolen behulpzaam zijn.

Een grensrechter met vlag in zwart pak is meer functie en minder vader van een jongen van de tegenpartij. Een toga draagt bij aan het vanzelfsprekende gezag van de rechter; de witte jas versterkt de professionaliteit van de arts.

Voor ambulancepersoneel weet ik niet of we op de goede weg zijn. Ik heb afgelopen maanden op bushokjes ook geregeld een poster gezien van een ambulance die sterk deed denken aan een tank uit het leger. Eronder stonden de woorden: ‘Hoever moet het komen?’”

Zo benadruk je wel het gezag of het ontzag voor de ambulanceauto.

“Toch raakt dat naar mijn idee net zo weinig de kern als het spotje over de Conventie van Genève. Er wordt aan macht gerefereerd, maar het is een psychologisch fenomeen dat regels de verleiding oproepen ze te overtreden. Als instituties hun macht laten gelden, roepen ze eerder een reactie op - de politie weet hier alles van. Komt een ambulance als tank voorrijden, dan wordt de wagen bekogeld met bierflesjes of erger.

Als ik zo’n poster zou ontwerpen, zou ik me sterk richten op de functie van het ambulancepersoneel. Ik zie een beeld voor me van een gewonde op straat. Daaronder de tekst: ‘Jij kunt er zelf ook liggen.’ En dan, in wat kleinere letters: ‘Laat hulpverleners voor hem en voor jou hun werk doen.’

Misschien kunnen we het inzicht over het respect voor instituties deel laten uitmaken van de opvoeding van kinderen, het onderdeel laten worden van het onderwijs in burgerschap, waartoe sinds 2006 scholen verplicht zijn.”

Marcel Becker is universitair docent Wijsgerige ethiek aan de Radboud Universiteit Nijmegen

Een toga roept ontzag op

Respect heeft talloze betekenissen. Het raakt onder meer aan gezag, ontzag en afstand. Hoe creëer je die? Simpel: draag een uniform. Dat tooit je met gezag. Maria van de Schepop (49) ervaart dat dagelijks als zij haar toga aantrekt, en in de rol van rechter stapt.

Door Wilfred van de Poll

‘Deze gang maak je maar één keer in je leven. Het is voorjaar 2000. Ik zit in de auto van Leiden naar Bergen op Zoom, op weg naar een erkende speciaalzaak voor toga’s. Toga’s zijn duur; je draagt hem als het goed is tot aan je pensioen. Bij de Raad van State, waar ik na mijn studie negen jaar stafjurist was, hoefde ik er nog niet aan. Maar nu ben ik aan het werk als rechter in opleiding bij de rechtbank van Haarlem en moet ik voor het eerst op de rechterstoel plaatsnemen. In vol ornaat.

Mijn man geeft mij de toga cadeau. Tweeduizend gulden kost die. Ik moet wel zelf naar de winkel om mijn maten te laten opmeten - God verhoede dat je in de rechtszaal over je eigen toga struikelt. Veel smaken zijn er verder niet. ‘Synthetisch of met wol’, vraagt de togamaker. Ik denk aan hete zomers, aan lange zittingen, zwetend in een toga, die je over je normale kleren draagt. ‘Doe mij maar wol, natuurlijk materiaal, dat ademt, zeg ik.

Die aanschaf is nu dertien jaar geleden. Zo speciaal als toen zal mijn toga vermoedelijk nooit meer

voelen. Haast gedachteloos trek ik hem nu op een doorsnee werkdag van de kapstok. Hij hangt in mijn werkkamer in de rechtbank van Den Haag. Dan loop ik naar de raadkamer achter de zittingszaal. Let wel: de toga heb ik nog niet aan. Door de gang lopen met je toga aan, dat doe je niet. Waarom precies weet ik niet, maar dat is de traditie. Met mijn toga over de ene arm en mijn dossiers in de andere doorkruis ik het gebouw. Ik ben nog niet in functie, ik ben nog steeds gewoon Maria.

De raadkamer ligt in een gesloten gedeelte achter de zittingszaal, waar alleen de drie rechters, de griffier en de officier van justitie kunnen komen - die laatste heeft overigens een eigen kamer. Nu pas trek ik mijn toga aan. Ik bekleed mij met het ambt. De eerste keer voelde ik die overgang van persoon naar functie heel nadrukkelijk. Gaandeweg is die vertrouwder geworden. Ik kan niet zeggen dat het aantrekken van de toga met veel plechtigheid gepaard gaat, maar als we een hele zware zaak onder handen hebben, is er wel enige nervositeit in de raadkamer te merken. Soms realiseer ik me

op dat moment opeens dat de mensen zo meteen met ontzag naar me zullen kijken. Naar mijn toga. Daar is veel respect voor, in de loop der jaren heb ik daarin geen verandering gezien.

Dat besef is een moment later alweer verdwenen. Zodra de deur naar de zaal opengaat, alle mensen opstaan en wij naar binnen lopen - de voorzitter voorop, dan de oudste rechter, de jongste rechter en als laatste de griffier - voel ik mijn toga niet meer. Ik ben volledig geconcentreerd, gericht op de inhoud van de zaak en op degene die ik zo meteen voor me zal zien.

Ik ga wel eens bij collega’s kijken. Dan zit ik dus zelf in het publiek. En weet u wat zo gek is? Zodra de rechters de zaal betreden gaat er een rilling langs mijn rug. Ik weet wie er onder die toga’s schuilgaan, ik ken deze mensen persoonlijk. Ik zou die rilling dus zo kunnen wegrelativeren, maar dat doe ik op dat moment niet. Er gaat een gevoel van ontzag door de zaal dat me niet onberoerd laat. Ook mij imponeren die toga’s. Maar als ik zelf in functie ben, ervaar ik dat ontzag niet meer. Heel vreemd vind ik dat.

Jonge collega’s zie ik hun toga nog wel eens als een schild gebruiken. Als beginnend rechter ben je onzeker en op zoek naar hoe je je moet opstellen in de rechtszaal. Dan helpt zo’n toga wel. Hij geeft je een veilig gevoel en tooit je met het gezag dat je innerlijk nog niet voelt. Je moet nog groeien in je rol. Die ontwikkeling gaat natuurlijk altijd door, maar na dertien jaar ervaring hoef ik me niet meer te verschansen achter mijn toga.

Louter het ambt vertegenwoordigen is voor mij niet voldoende. Er is niet alleen afstand nodig. Je moet als het ware ook af en toe onder je toga vandaan durven kruipen. Ik wil maatwerk leveren als rechter en daarom is het voor mij heel belangrijk om op een gegeven het goede gesprek met de verdachte te hebben, van mens tot mens. Het is de kunst om te balanceren tussen nabijheid en distantie. Hoe langer ik dit werk doe, hoe makkelijker me dat afaat.

Niet dat ik ooit echt uit mijn rol stap, ook niet tijdens zo’n ‘persoonlijk’ gesprek. Ik ben me er zeer van bewust dat ik me nooit helemaal op hetzelfde niveau kan opstellen als waar de verdachte staat. Ik ben en blijf de rechter. Ik ben bekleed met gezag, dat gebaseerd is op macht. Zolang ik mijn toga draag, representeer ik de rechtsstaat en moet ik uit naam van de samenleving een beslissing nemen over het lot van een ander mens.

Dat is niet altijd makkelijk. Een tijd geleden kwam er een Namibische vrouw de rechtszaal binnen, een kindje op haar arm. Ze zat in vreemdelingenbewaring. Wat voorlag was de beslissing om haar vast te houden en voor te bereiden op uitzetting. De regels zijn strikt op het terrein van het vreemdelingenrecht, ruimte om te manoeuvreren was er niet. Ik was hier puur en alleen om de afwijzing van haar asielaanvraag op procedurele juistheid te toetsen. Als rechter was ik hier snel uit, want de procedure was correct gevolgd. Toch raakte haar situatie me. En ik kon persoonlijk niets voor haar betekenen. Toen ik die avond thuiskwam stond haar verschijning me nog helder voor ogen. Ook nu kan ik me haar gezicht nog zo voor de geest halen. Daar kan geen toga me tegen beschermen.”

Een goede toga gumt de privépersoon onder de mantel weg

Togamaker Debby Schout (42), eigenaar van Toga Atelier Schout in Rotterdam, neemt haar vier medewerkers soms mee naar een zitting in de rechtbank van Rotterdam. Als bedrijfsuitje. Toga’s kijken in het echt. “Aan het rimpelwerk op de bef of de mouw kun je direct zien in welk atelier de toga is gemaakt”, zegt ze. “Ja, je kijkt dan echt met een technisch oog hè.”

Schout zit al vijftien jaar in het vak. Net als in de zeven andere ‘toga-ateliers’ in Nederland worden de toga’s in Schouts atelier met de hand gemaakt - “een gezellige boel hoor, tijdens het naaien draaien we rockmuziek, Radiohead”.

Een toga is een symbool en een symbool is gebaat bij eenvormigheid. Elk onderdeel van de rechterlijke mantel is dan ook wettelijk vastgelegd in het »

'Kostuum- en tituluurbesluit rechterlijke organisatie' uit 1997. Moeiteloos somt Schout de bepalingen op. Bij een toga, legt ze uit, komt het aan op 'een stukje anonimiteit'. Het gaat erom de privé-persoon onder de mantel weg te gummen. Om de lichaamsvormen van de drager te verhullen moet de toga wijd genoeg zijn. Voor die verhulling zorgt ook het plooiwerk op de mouw en de rug, dat even breed dient te zijn als de achterzijde van de boord. Een precisiewerkje.

De toga van een rechter verschilt overigens van die van een advocaat: een rechter heeft twee zijden banen van 18 centimeter aan de voorkant. Bij een lid van de Hoge Raad zijn die banen van fluweel. Drie knopjes op de schouder herinneren aan de tijd dat daar de mouwomslag werd bevestigd. "Stofnesten waren dat", aldus Schout. Tegenwoordig zijn die omslagen doorgestikt.

Toch mogen die knopjes niet weg. Net zo min als de knopjes aan de voorzijde van de toga die met een voorgeschreven afstand van vijf centimeter ertussen van hals tot enkel lopen. Klein en rond moeten ze zijn. Matzwart. Een doel dienen die circa dertig knopjes niet. "Toga's hebben een blinde sluiting, van maar vijf knopen", verklapt Schout.

Een toga is een symbool en een symbool is gebaat bij eenvormigheid

Een symbool is gestolde traditie: ook al hebben de knopjes hun eigenlijke functie verloren, voor de toga als symbool zijn ze onmisbaar.

De toga's van Schout zijn gemaakt van een heel glad soort wol, kosten rond de 800 euro en wegen zo'n 1260 gram. Vederlicht, vindt Schout. "Nog maar twintig jaar geleden waren toga's gerust vier keer zo zwaar!" Met de lengte smokkelt ze wel

eens. "Ze moeten tien centimeter boven de grond komen. Dat is zo hinderlijk lang dat wij er stiekem vijftien centimeter van maken. Andere ateliers maken het trouwens nog bonter. Op televisie zie ik soms toga's tot net onder de knie."

Veel ruimte voor variatie heeft ze verder niet; mode is in de togabranche des duivels. Behalve, zegt Schout enthousiast, als het om de binnenkant gaat. "De ene kiest voor een knalroze voering - die zijn erg populair op dit moment - en de ander voor turkoois. Zo kun de toga toch je eigen stempel geven, ook al ziet niemand dat van buiten. Ook je naam wordt in de rugvoering geborduurd. Soms willen mensen zelfs hun geluksnummer erbij." ♦

Wat is er mis met gezag?

Respect heeft talloze betekenissen. Het raakt onder meer aan gezag en ontzag. Filmmaker en filosoof Jurriën Rood liep ruim vier jaar mee met de Amsterdamse politie. 'Als u het over respect heeft, is de politie the last man standing.'

Door Marc van Dijk

De term 'respect' komt in zijn boek 'Wat is er mis met gezag?' slechts een enkele keer voor, en dan uitsluitend in citaten. Jurriën Rood heeft niet veel op met dat veelgehoorde, uitgeholde woordje. En toch speelt het indirect een rol in zijn betoog over gezag en politie. Dat moet ook wel: in de oudste vindplaatsen van het woord respect in de Nederlandse taal is het rechtstreeks verbonden aan het fenomeen 'gezag'.

Anders dan 'respect', dat in veiligheids- en overheidsjargon alom tegenwoordig is, zijn we de term 'gezag' volgens Rood ten onrechte als iets intrinsiek verwerpelijks gaan zien. Daarbij heeft de anti-autoritaire revolutie van eind jaren zestig een cruciale rol gespeeld.

Jurriën Rood maakte die periode zelf mee als scholier. Rood: "Ik heb er een jaar of twee nogal intensief in geleefd, terwijl ik tien jaar jonger was dan de studenten die de aanstichters waren. Op een kleinschalige maar hevige manier herhaalden wij

op onze school wat studenten op de universiteiten hadden gedaan."

En dat vindt u nu een historische vergissing?

"Nee, de beweegredenen van toen vind ik nog steeds zuiver. We hadden grote bezwaren tegen het ouderwetse, patriarchale gezag. Dat gezag kwam altijd van boven en het was vaak gewelddadig. Het was mannelijk, rechtlijnig en ondemocratisch. Staatsgezag, stadsgezag, kerkgezag, schoolgezag, ga maar door.

"Er wordt vaak een beetje laatdunkend over de revolutie van '68 gesproken, alsof de protesterende studenten uiteindelijk niet zoveel bereikt zouden hebben. Maar mijn stelling is dat het juist een ongekend succesvolle beweging is geweest. Een culturele omwenteling van de eerste orde."

Wat waren dan de gevolgen voor het gezag?

"Eén van de belangrijkste gevolgen is dat met de terechte onttroning van het patriarchale gezag onbedoeld ook de legitimiteit van elk ander gezag in twijfel werd getrokken. Het kind werd met het badwater weggegooid. Het idee dat de één iets kan zeggen waar de ander vervolgens naar moet luisteren - de basis van elke gezagsverhouding - werd als iets zeer verwerpelijks beschouwd."

In zijn boek beschrijft Rood hoe dit idee zich als een inktvlek over de maatschappij verspreidde en daardoor 'het taboe op gezag' ontkiemde. De afzwakking van gezag, bedoeld om bijvoorbeeld politiegeweld tegen te gaan, gaf onbedoeld ruimte aan nieuw geweld. Rood: "Het geweld dat we door de voordeur naar buiten hebben geduwd, is in een andere gedaante via de achterdeur weer naar binnengeslopen: straatgeweld, het recht van de sterkste. Geweld dat niet meer bestreden kon worden op de oude manier, omdat het gezag dat boven ons stond, dat wél geweld gebruikte, tandoeloo gemaakt was."

Sindsdien is het slecht gesteld met de politie?

"Integendeel. De politie heeft in de afgelopen decennia op inventieve wijze antwoorden op dit probleem gezocht én gevonden. Eerst was de politie onbetrouwbaar en verdacht. Dat was onder meer een gevolg van de rol die ze in de Tweede Wereldoorlog gespeeld had. Zeker in Amsterdam is die rol zeer slecht geweest. Daardoor wist je: de politie kun je niet vertrouwen. Ze was een ouderwets instrument voor ordehandhaving van de staat, dat zich vereenzelvigde met de gevestigde orde. En ze sloeg erop.

"Dat werd voor het eerst aan de kaak gesteld door Provo. Dat heeft de politie aan het denken gezet. Eind jaren zeventig kwam er onder invloed van studies naar gezag een beweging naar de bevolking toe. Het nieuwe optreden werd eerder gekenmerkt door gedogen en hulpverlening dan door optreden en handhaven, met als motto: 'De politie is je beste vriend'.

"In Amsterdam volgde eind jaren negentig een tweede vernieuwingsgolf, toen de softheid zover was doorgeslagen dat de politie door niemand meer serieus werd genomen. Toen is de strengheid heruitgevonden, alleen niet op de ouderwetse manier, met de lat in de hand. Het korps nam afstand van het idee van de 'beste vriend', en stelde zich op als een handhavende, maar betrokken partij 'tussen de straat en de staat' in."

En daarmee werd de politie modern?

"De politie die ik aantrof in Amsterdam is inderdaad verbazingwekkend modern. Ze bevindt zich in een tussenpositie: ze kan praten maar ook optreden. Dit is verrat in de slogan: 'Vriendelijk als het kan, streng als het moet'. Dat is niet enkel een kreet, het is ook vrij letterlijk de manier van werken. Een nieuw paradigma voor gezagsuitoefening."

De oplossing voor de gezagscrisis bestaat dus al?

"Niet de politie, maar het gezag in het algemeen heeft een probleem. 'De gezagscrisis' blijkt vooral een kwestie van beeldvorming te zijn: de Nederlandse pers is nog steeds zeer anti-autoritair. Gezag lijdt aan een erg slecht imago. En de overheid loopt in haar manier van uitoefening eigenlijk achter bij de politie. Je zag het bij de nabespreking van de rellen in Haren: de burgemeester en de politie hadden gefaald, maar niet de relschoppers en ook niet de media, die nota bene de jongeren tot op de avond zelf bleven oproepen om massaal naar een plek te komen die daar niet op berekend was. En direct na afloop waren het dezelfde media die het 'falende gezag' aan de schandpaal nagelden. Want gezag, dat deugt nu eenmaal niet."

Gezag wordt verkeerd begrepen?

"Gezag is iets dat je niet alleen moet hebben, het is vooral iets dat je moet krijgen. Wij zien gezag vaak als iets dat uitsluitend wordt uitgeoefend, het lijkt synoniem met gezagsuitoefening. Maar voor gezag zijn er twee partijen nodig: één met een bepaalde vorm van macht, die hem door een andere partij wordt toegekend. Die gezag toekennende »

partij - wij dus, de burgers - wordt vaak veronachtzaamd in discussies."

Wellicht kan het begrip 'respect' hier een goede rol in spelen.

"Ik denk het niet. Het probleem met 'respect' in het huidige taalgebruik is juist dat het door iedere partij wordt opgeëist - vooral door mondige burgers. Het is iets gaan betekenen als: 'Ik eis dat ik gelijkwaardig behandeld word!'

"Respect is vaak een uitdrukking van de wereld van gelijkheid, waar de anti-autoritaire revolutie toe heeft geleid. Wij zijn alleen niet altijd gelijk. Wat de burgemeester en politie doen, bijvoorbeeld als ze de orde proberen te handhaven, is een vorm van ongelijkheid in de praktijk brengen. Daar ontkom je niet aan. Het woord 'respect' probeert dat weg te poetsen, te camoufleren. Ik zou zeggen: erken die ongelijkheid, en kies er vrijwillig voor. We redden het niet met de illusie dat we allemaal in alle omstandigheden gelijkwaardig zijn."

Voor u is respect de uitdrukking, of zelfs de legitimatie van onze aversie voor gezag.

"Ik vind het een problematisch woord omdat het vooral wordt opgeëist, terwijl het in minstens even grote mate gegeven zou moeten worden. Maar hoe harder er om respect geschreeuwd wordt, hoe minder het wordt toegekend aan anderen."

Ook niet aan de politie?

"Ja, dat wel, maar dan gebruikt u het in een andere betekenis. Dat maakt het woord ook zo lastig. Respect is een eenrichtingsterm geworden. Terwijl

zowel gezag als respect eigenlijk wederkerige begrippen zijn: onze gezagsdragers kunnen alleen functioneren als wij hen gezag toekennen."

Als wij respect voor de politie hebben?

"Ja, tenminste: in de betekenis van ontzag hebben. Dat heeft de Amsterdamse bevolking wél. En ook de veelplegers die ik observeerde in hun contact met de politie. Dat heeft te maken met de moderne, communicatieve gezagsvorm die de politie hanteert. Maar het ontzag - ik gebruik het woord respect liever niet - voor de politie bestaat zeker ook dankzij het geweldsmonopolie, dat wij, als maatschappij, de politie hebben toegekend."

"Als er in dit land één instituut is dat nog werkelijk gezag heeft, dan is het de politie. Dat komt doordat de politie concrete macht heeft. Ambulancepersoneel, onderwijzers en buschauffeurs kunnen niets doen als ze respectloos of agressief bejegend worden. Ja, ze kunnen de politie bellen. In die zin heeft de politie een voor-sprong in het verwerven en behouden van gezag."

Dan heeft respect niets met gelijkwaardigheid te maken, maar alles met het geweldsmonopolie van de politie.

"Precies. Als u het over 'respect' heeft, is de politie, zeker in Amsterdam, the last man standing." ♦

"Respect is vaak een uitdrukking van de wereld van gelijkheid"

Wie is Jurriën Rood?

Oorspronkelijk was Jurriën Rood filmer, werkte hij als regisseur en theatermaker. Op zijn vijfenveertigste besloot hij filosofie te gaan studeren. Daarna begon hij beide disciplines te combineren. Hij nam deel aan het 'Juxta-project', waarbij buitenstaanders de Amsterdamse politie van binnenuit leerden kennen en kritisch mochten onderzoeken en bevragen.

Zonder afstand geen respect

Respect heeft talloze betekenissen. Het raakt onder meer aan gezag, ontzag en afstand. Marc van Dijk liep mee bij bureau Lodewijk van Deysel in Amsterdam, een van de drukste politiebureaus van Nederland.

Door Marc van Dijk

16.00 uur

Het is een bijna dagelijks terugkerend kat- en muispel. Het begint in de namiddag, en het eindigt ergens na middernacht. Politieagenten rijden rond, in auto's, op fietsen of motoren, en houden groepjes hangjongeren in de gaten. Als de jongeren op plekken samenscholen waarvan ze zelf al weten dat dit ongewenst is, krijgen ze een waarschuwing. Als ze het daarna wéér doen, volgt een bon. Soms beginnen ze meteen te lopen als ze een agent zien naderen. Dan herhaalt het tafereel zich een paar uur later, een paar straten verderop. Soms blijven ze staan, kijken wie de baas is.

In dit dichtbevolkte deel van Amsterdam-West, Geuzenveld-Slotermeer, worden zowel in absolute aantallen als verhoudingsgewijs de meeste inbraken gepleegd van heel Amsterdam. Ook overvalen, autokraken en straatroof zijn er aan de orde van de dag.

Hoofdagent Rob werkt hier nu zo'n vijf jaar. Hij noemt zichzelf 'fanatiek'. "Ik had ook in Friesland kunnen gaan werken. Heb je het lekker rustig. Maar ik wil boeven vangen, en dat kan hier."

Hij rijdt deze vrijdagavond met collega Kim, die nog in opleiding is. Als ze met hun surveillancewagen een groepje Marokkaanse jongeren passeren, groet Rob ze en draait Kim het raampje open. "Alles goed?", vraagt Rob. De jongeren knikken en lachen.

De blikken over en weer spreken boekdelen. Het is moeilijk voor te stellen als je deze opgeschoten jochies zo ziet staan, maar dit zijn notoire inbrekers en autokrakers. Rob kent ze bijna allemaal, met naam en toenaam. En hun dossiers.

Hij ontloopt ze niet, maar zoekt ze juist op. Hij wil laten merken dat hij er is. Niet enkel om af te schrikken, hij is zelfs vriendelijk, en de jongens zijn dat op dit vluchtige moment ook. Tegelijkertijd is het ondanks de lachjes geen vrolijke of vriendschappelijke begroeting. Rob zoekt contact, maar

zonder de populaire 'oom agent' uit te hangen. Hij is nabij, en toch bewaart hij afstand. Hij is niet één van hen, of hun gelijke, hij is de handhaver van de orde, het oog van de wet. Zonder afstand, een uitdrukking van ongelijkheid, geen gezag, geen respect.

16:53 uur

Terwijl ze rondrijden checkt Kim op de boardcomputer de kentekens van auto's die de agenten om de één of andere reden in het oog springen. Ineens maakt Rob een U-bocht via de trambaan. Hij zag een BMW waarvan het voorste nummerbord provisioneel achter de voorruit lag.

Twee minuten later staat de wagen langs de kant van de weg. De bestuurder, Halim, een twintigjarige monteur van Turkse komaf, blijkt geen rijbewijs bij zich te hebben.

Dat ligt thuis, zegt hij. Hij heeft ook geen ander identificatiebewijs bij zich. De auto staat niet op zijn naam. Eén van zijn remlichten is kapot. Zijn zusje laat haar identiteitsbewijs zien. Terwijl Kim de naam van Halim natrekt, beantwoordt Halim vragen van Rob. Hij is uitermate vriendelijk en beleefd.

Dan meldt Kim dat Halims rijbewijs als 'ingevoerd' in het systeem staat, en dat hij nog 3.297 euro aan verkeersboetes heeft openstaan. Rob reageert resoluut: "Je gaat mee naar het bureau om dat bedrag te betalen, of je auto wordt buiten gebruik gesteld."

Halim blijft vriendelijk. "U hebt groot gelijk", zegt hij steeds. In de auto op weg naar het bureau zegt Rob dat die opvallende vriendelijkheid hem het gevoel gaf dat er iets niet in de haak was. "Hij was me net even té vriendelijk."

Zijn intuïtie was juist. Respect is een vereiste. Overdreven uitingen van vriendelijkheid horen daar niet bij. Die heeft Rob leren interpreteren als een indicatie voor rozigheid.

18:50 uur

Volgens filosoof Jurriën Rood, die vier jaar meeliep met de Amsterdamse politie, is er één belangrijke reden waardoor de politie, anders dan andere maatschappelijke organisaties, respect kan blijven afdwingen: de politie kan mensen arresteren en geweld met geweld beantwoorden. Dat wil niet zeggen dat politiemensen aan geweld gewend zijn.

Eind 2012 werden twee motoragenten tijdens een achtervolging op de Haarlemmerweg beschoten met automatische geweren. 'Wild West taferelen in Amsterdam', kopten de kranten. Bij het avondeten in de kantine, uit van thuis meegebrachte plastic

Respect is een vereiste. Overdreven uitingen van vriendelijkheid horen daar niet bij

bakjes, komt het gesprek op die gebeurtenis. Rob en zijn collega Joost waren die twee motoragenten. Ze bleven ongedeerd.

Het enige positieve

aan deze geweldsuitbarsting is dat het groot nieuws was, waaruit blijkt dat het als uitzonderlijk wordt beleefd. Meer alledaags geweld maken de agenten wél regelmatig mee, soms met onverwachte gevolgen.

Tijdens een middagdienst ontstond er laatst een vechtpartij op een pleintje in de buurt. Rob en een collega wilden iemand arresteren, maar werden hierbij tegengewerkt door omstanders. Daardoor zagen ze zich genoodzaakt 'geweld toe te passen', zoals dat heet. De week erna waren de contacten met de jongeren anders dan anders: opgestoken duimen, complimentjes - respectbetuigingen alom.

20:58 uur

Er komt een melding binnen dat een groepje jongens zich ophoudt in een portiek. Rob en Kim zoeken ze op, en verzoeken ze om weg te gaan. Ze komen er met een waarschuwing vanaf. Enkele »

jongens sputteren nog wat tegen, maar al snel zeggen ze allemaal afzonderlijk 'ja' op de vraag van Rob of ze de boodschap nu begrepen hebben. De 'leider' van de groep wacht het langst met toegeven. Hij blijft het langst in discussie gaan, maar trekt zich dan ook net op tijd terug.

Zoals filosoof en politieonderzoeker Jurriën Rood schrijft over jongeren in vergelijkbare situaties, in dezelfde wijk: "Ze blijken zich heel bewust van een grens in het woordgebruik. Soms zeggen ze tussen de protesten door: 'Dit mag ik toch zeggen, ik beledig u toch niet?'"

Het feit dat het beledigen van een agent strafbaar is, is bekend, en wordt ook hier gerespecteerd. Rood constateert dat zelfs als deze jongens het gezag en het optreden van de politie bekritisieren, ze tegelijkertijd een door datzelfde gezag gestelde grens scherp in de gaten houden.

22.35 uur

De rest van de avond brengt Rob en Kim onder meer een luidruchtige ruzie tussen twee alcoholistische broers, skim-apparatuur die ze ontdekken in de kofferbak van een Bulgaarse BMW en de arrestatie van een roekeloos rijdende pizzakoerier in een Smart. "Een rustig dagje", zegt Rob.

Tegen het eind van hun dienst beleeft ook het kat- en muisspel met de jongeren voor vandaag zijn apotheose. Een groepje veroorzaakt overlast bij een snackbar. Enkele agenten rijden vanuit verschillende richtingen naar de plek toe, zorgvuldig getimed via de portofoons. Enkele jongens krijgen een bon.

Rob en Kim kijken vanuit de auto toe. "Ik zou niet met ze willen ruilen", zegt Rob. "Eigenlijk is het heel zelig hoor. Eén van die jongens zei een keer tegen mij: 'Jij vindt het leuk om op ons op te jagen'. Ik zei: 'Nee, ik wil dat het stopt. Dat jij iets van je leven gaat maken.' Het helpt niet, je ziet ze afzakken."

Het lijkt op wat Halim zei, in de wachtkamer na zijn aanhouding. Hij zou voor geen goud bij de politie

willen werken. "Levensgevaarlijk, en veel te weinig loon. Er zijn mongolen die op ze schieten. Ik vind het moeilijk voor ze hoor. Ze doen goed werk."

Halim voelt mee met de agenten. Altijd gedaan, zegt hij. Volgens de databank heeft hij onder andere een bedreiging en een inbraak op zijn naam staan.

Rob zei dat hij wil dat het stopt. Dat zou hij die jongens gunnen. Maar hij wil ook 'boeven vangen', daarvoor is hij bij de politie gegaan.

Respect is afstand houden. Elkaars rol respecteren.

De namen in dit artikel zijn gefingeerd. ♦

Het boek *Zin in werk* van Steenhuis en Prins werd tijdens het symposium gepresenteerd en uitgereikt aan alle bezoekers

Mylene Duijvestein van Actors in Action gaf de bezoekers van het symposium met een knipoog een kijkje in de keuken van respect binnen het gezin en tussen 'vrienden'.

Marc van Dijk (journalist en kunstenaar) geeft uitleg over zijn schoonmaakactie tijdens de pauze en de reactie van het publiek.

Zelfrespect is ons symbolisch kapitaal

Respect heeft talloze betekenissen. Het raakt onder meer aan eer, trots en zelfrespect. Sebastien Valkenberg over de kans om werknemers het gevoel van waardigheid terug te geven.

Door Sebastien Valkenberg

Hoewel de landelijke weerzin tegen graaiers al groot is, zal die volgend jaar vermoedelijk alleen maar verder toenemen. Want zoals het er nu naar uitziet, gaat de semi-publieke sector in 2014 namelijk op de nullijn. In zekere zin draait hij op voor het gelag bij de SNS-bank eerder dit jaar. "Onbestaanbaar", vindt de socioloog Dick Pels. In zijn boek 'De economie van de eer' (2006) pleit hij voor andere inkomensverhoudingen. Máár, voegt hij daar onmiddellijk aan toe, misschien is herstel van de beroepseer nog wel belangrijker. "Daar hebben het verpleegkundig personeel, de politiemans en de onderwijzer op den duur het meest aan."

Het is volgens Pels maar de vraag of de hoogte van de topsalarissen voor boosheid zorgt. Veel zwaarder weegt dat de verhouding tussen beloning en

prestatie zoek is. Bestuurders krijgen hun geld toch wel, ook als ze hebben gefaald. Om hun rug hangt, in de woorden van Pels, een 'gouden parachute'.

Daardoor is er de afgelopen jaren een onschendbare klasse ontstaan (een 'staatsadel', zoals socioloog Pierre Bourdieu het noemt) die zich grotendeels onttrekt aan wetmatigheden waar de gewone man wel aan onderhevig is. Voor hem géén riant wachtgeldregeling bij ontslag en dat heeft kwaad bloed gezet. 'De arrogantie van dikke ikken aan de bovenkant,' aldus Pels in zijn boek, 'wordt gespiegeld door de deemoedigheid en het gevoel van nietswaardigheid aan de onderkant'.

Gevoelens van nietswaardigheid los je niet op met maandelijks een paar tientjes extra salaris,

niet alleen tenminste. De echte uitdaging is om werknemers het gevoel van waardigheid weer terug te geven. Of hun zelfrespect, zoals Pels het formuleert. In zijn boek gaat hij op zoek naar een economie waarin het accent verschuift van geld naar (beroeps)eer.

Wanneer respecteren we onszelf het meest? Sommige dingen moeten nu eenmaal gebeuren, omdat de baas het wil. Maar in andere gevallen stellen werknemers er eer in om hun werk zo goed mogelijk te doen, dus los van het inkomen dat ze er elke maand voor ontvangen.

In de loop van de eeuwen is deze beroepstrots ietwat ondergesneeuwd geraakt, onder meer onder invloed van het christendom. De enige glorie is die van God, zei de zeventiende-eeuwse bisschop Bossuet. Voor de oude Grieken daarentegen was eerezucht - 'thymos' in het Grieks - nog geen vies woord. De laatste jaren wordt deze traditie herontdekt, onder meer door Francis Fukuyama en Peter Sloterdijk.

De Griekse filosoof Plato situeert de 'thymos' in de borststreek. En inderdaad, als we in ons werk iets doen waar we trots op zijn, gaat het gloeien in de borst. Omgekeerd doet het daar pijn als we falen. In het eerste geval is sprake van trots, in het tweede geval van schaamte. "Maak meer gebruik van het zelfrespect van mensen dan nu het geval is", raadt Pels aan. "Zoek naar manieren om het eergevoel actiever te prikkelen. Daar zou een theater van publieke lof en blaam behulpzaam bij kunnen zijn."

Eerst de blaam. Hoe kan die worden ingezet om de heersende graaicultuur te corrigeren? Het is waar dat de bestuurlijke kaste zijn zaakjes goed geregeld heeft. Toch nuanceert Pels de veronderstelling dat geld de enige drijfveer zou zijn bij de bestuurlijke kaste. Ook zij geeft er dikwijls blijk van dat ze hechten aan een goede naam. Een storm van verontwaardiging kan hen doen afzien van misplaatste beloningen. Zo dwongen klanten van ING de top van deze bank, die nog steeds staatssteun krijgt, af te zien van een bonus. Kennelijk kan het financiële gewin de reputatieschade niet zomaar compenseren.

Natuurlijk blijft deze aanpak ook vaak zonder resultaat. Zo heeft de actie 'Geef terug!' van journalist Jelle Brandt Corstius, die Pels volledig onderschrijft, er vooralsnog niet toe geleid dat voormalig SNS-topman Sjoerd van Keulen zijn bonussen terugbetaalt. Toch valt van deze aanpak misschien wel meer effect te verwachten dan van de vrijblijvende Code Tabaksblad die een paar jaar terug is ingesteld. Anders dan zulke gedragscodes maakt 'naming en shaming' namelijk gebruik van iemands eergevoel. "Het is een bewijs te meer", zegt Pels, "dat de economie van de eer effectief kan worden ingezet als sturingsmechanisme en als beloningsprikkel naast traditionele prikkels van materiële aard."

Overigens is dit mechanisme net zo goed toepasbaar op andere sectoren in de samenleving. In zijn boek verwijst Pels naar de jaarlijkse ranglijst van goede en slechte scholen, die Trouw jarenlang publiceerde en die vaak, onbedoeld, inspeelt op het zelfrespect van directeurs en onderwijzers. Valt de score tegen, dan is dat voor een school een aansporing om aan de slag te gaan. Klimmen op de ranglijst is zagezegd een erekwesie geworden.

Dan de lof. Op welke manier kan deze volgens Pels helpen de beroepseer van het verpleegkundig personeel, de politiemans en de onderwijzer te herstellen? Daarmee is het namelijk povertjes gesteld. De vereniging Beter Onderwijs Nederland (BON), in 2006 opgericht door onder anderen filosoof Ad Verbrugge, spitst zich toe op de situatie in het onderwijs. Ze wijst op de demotiverende werking van 'de bureaucratische schil' die steeds dikker is geworden. Docenten dreigen tot 'lesboeren' te devalueren. Van beroepseer naar 'beroepszeer' - dat is de route die de afgelopen decennia is afgelegd.

Wellicht dat minder managers het beroepszeer verlicht, maar dit is slechts één kant van de medaille. Hun beroepszeer hebben docenten er nog niet mee terug. Daartoe suggereert Dick Pels om de loftrumpet te steken als iemand in zijn beroep getuigt van excellentie - juist in Nederland, waar eeuwen van calvinisme hebben geleerd dat iedereen zijn plicht heeft te vervullen. Iets doen we met »

Analyse

andere woorden omdat het móet, niet omdat we er een pluim voor krijgen.

“Tijd voor een trendbreuk”, vindt Pels. “Laten we het gewoon benoemen als iemand excelleert. Stel een mooie prijs in of loof een onderscheiding uit.” Er kan een geldbedrag aan verbonden zijn, maar het primaire oogmerk is niet de aanvulling van iemands inkomen. De bedoeling is dat zijn ‘symbolische kapitaal’ groeit, zoals Pels zelfrespect ook wel noemt.

Een concreet voorbeeld is de Leraar van het Jaar. Sinds een paar jaar wordt die gekozen voor het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. Vanaf dit jaar komt daar een categorie bij: de Leraar van het Jaar in het speciaal onderwijs.

“Heel goed”, zegt Pels over een initiatief als de Leraar van het Jaar. Toch is het ‘nieuwe prijzen’ volgens hem geen panacee en moet het niet geïdealiseerd worden. Zo ligt er inflatie van op de loer. “Te veel prijzen en onderscheidingen doet de waarde ervan afnemen. Het risico is dat de ontvangers er hun schouders over ophalen in plaats van zich gerespecteerd te voelen.”

Des te belangrijker om er met zorg mee om te gaan. Zo moet het ook niet blijven bij enkel een eervolle vermelding. De echte toppers in het onderwijs kunnen gebruik maken van de promotiebeurs die het mede mogelijk maakt dat ze hun dissertatie kunnen schrijven. Kwaliteit mag immers best erkend worden, is de achterliggende gedachte. Goed toegepast kan het instrument, aldus Pels, ertoe bijdragen “dat de ‘eer van het werk’ weer de plaats krijgt die zij verdient”. ♦

± 200 bezoekers
bezochten het
Respect & Werk-
symposium op
dinsdag 11 juni 2013

Uiteraard was er veel ruimte tijdens het symposium voor vragen uit het publiek

Geef je op voor Leraar van het Jaar

Respect heeft talloze betekenissen. Het raakt onder meer aan eer, trots en zelfrespect. Sebastien Valkenberg sprak met filosofiedocent Jan Verweij van het Sint-Odulphuslyceum, die in 2013 docent van het jaar is.

Door Sebastien Valkenberg

‘Wat is de mythe van het moderne zelf?’ Nadat Jan Verweij de vraag heeft gesteld, blijft het even stil. Het is sowieso al een pittige vraag, maar helemaal als je er al een hele schooldag op hebt zitten. In een noodlokaal van het Sint-Odulphuslyceum in Tilburg bereiden zo’n twintig leerlingen zich voor op het eindexamen filosofie, straks in mei. Ondanks het late tijdstip - het loopt tegen vieren - is de betrokkenheid groot en de discussie levendig.

Ligt het aan de docent die er voor de klas staat? Het zou heel goed kunnen. Pas geleden is Jan Verweij namelijk uitgeroepen tot Leraar van het Jaar. De Onderwijscoöperatie, gevormd door de belangrijkste onderwijsvakorganisaties in Nederland, heeft deze onderscheiding een paar jaar terug in het leven geroepen ‘als bekroning voor vakmanschap’. Zo wil ze volgens eigen

zeggen kwaliteit in het onderwijs bespreekbaar maken.

De prijs is expliciet bedoeld als eerbetoon en mikt zelfs op groter aanzien van het leraarsvak. Maar ervaart de leraar in kwestie dat ook als zodanig? Doet de onderscheiding met andere woorden ook wat ze belooft?

“Natuurlijk was ik ontzettend trots en heb ik een paar keer aandachtig nagelezen waarom ik Leraar van het Jaar ben geworden”, zegt Verweij als we aan een tafeltje in de personeelsruimte zitten. “De beroepseer wordt wel degelijk geprikkeld door het feit dat er mensen zijn die via deze prijs hun waardering kenbaar maken.”

Als blijk van erkenning voor zijn onderwijskwaliteiten heeft Verweij onder meer een iPad gekregen, een boek en een cheque van 1000 euro van het ministerie van OCW, die ten goede moet komen aan de school. En daarnaast mag hij natuurlijk de titel ‘Leraar van het Jaar’ voeren. Tot oktober, want dan moet hij het stokje overdragen.

Aanvankelijk hield Verweij de boot af toen hem werd gevraagd mee te doen. “Ik geef al 34 jaar les en vind mezelf niet de beste docent, want welke criteria moet je daarvoor opstellen?”

Is dat wellicht de invloed van het calvinisme dat aanspoort tot nederigheid en maakt dat we trots zien als misplaatste borst-klopperij? Verweij aarzelt bij dit soort sociologische bespiegelingen. “Ik vraag me af of we niet willen dat mensen boven het maaiveld uitsteken. Volgens mij praten we onszelf dit aan. Kijk naar de grote aandacht waarmee we onze sporthelden koesteren. Ik merkte dat ook nadat ik Leraar van het Jaar was geworden. Via Facebook of een mailtje lieten oud-leerlingen me weten hoe leuk ze dit vonden, en ook hoe trots zij zélf waren.”

Maar Verweij geeft toe dat er druk van buitenaf voor nodig was om mee te doen aan de Leraar van het Jaarverkiezing.

“Op school hebben ze me een beetje gepaaid. De boodschap was: als ambassadeur van het onderwijs kun je veel voor ons betekenen. Die rol wilde ik graag op me nemen, maar gaandeweg merkte ik dat de Leraar van het Jaar echt veel meer is dan ‘So you think you can teach’.

“De prijs had weinig aanzien gehad als het een kwestie was geweest van zoveel mogelijk leerlingen mobiliseren om op mij te stemmen. Maar de jurering gebeurde heel gedegen. Zo werden mijn collega’s uitvoerig geïnterviewd en moesten leerlingen lange vragenlijsten invullen. Het moeilijkste vond ik het moment dat ik mezelf in twee minuten moest presenteren in een elevator pitch -een

verkooppraatje. Heel stevig, maar zo krijgt zo’n prijs wel waarde.”

Welbeschouwd is dit in de geest van hoe Verweij het onderwijs zelf ook benadert. “Aan excelleren hecht ik grote waarde. Dat zal wel mede komen door mijn ouders. Ik herinner me nog goed dat mijn moeder op mijn rapport een onvoldoende zag staan. Maar ze zei niet dat ik die vijf moest ophalen. In plaats daarvan wilde ze dat ik van die acht een negen maakte.”

“Excelleren is belangrijker dan allrounden”

“Natuurlijk kun je er veel energie in steken om de onderkant ietsjes naar boven te trekken. Terwijl het vermoedelijk veel gemakkelijker is om ergens in te excelleren. Daarom vind

ik, ietwat gechargeerd gezegd, een rapport met negen zessen en één tien beter dan een rapport met tien achten. Excelleren is belangrijker dan allrounden.”

De nadruk op excellentie is een constante in het gesprek met Verweij. Zo ook als hij verwijst naar het spandoek dat prominent aan de gevel bij de entree van de school hangt. Daarop staat zijn portret met de mededeling dat de Leraar van het Jaar ‘hier’ lesgeeft.

Natuurlijk is dat spandoek onderdeel van het ambassadeurschap dat hoort bij de Leraar van het Jaar, net zoals Verweij spreekbeurten geeft over het onderwijs op verschillende podia en aanschuift bij televisieprogramma’s. Toch, benadrukt hij, komt dit soort publieke optredens ook weer niet helemaal voort uit strategische overwegingen. “Zo’n spandoek zegt wel degelijk iets over onze school. Stuur je je kind naar een school omdat daar één docent zit die Leraar van het Jaar is geworden? Nee, natuurlijk niet; maar ik ben er wel van overtuigd dat je alleen kunt uitblinken met behulp van je collega’s. Zo’n titel als Leraar van het Jaar zegt wel degelijk ook iets over de school als geheel.”

Kwaliteit mag gezien worden, juist omdat zo duidelijk wordt hoe een individu opbloeit in de omgeving waarin hij verkeert. Het klinkt aannemelijk, »

maar kan Verweij uitleggen hoe dit voor hem geldt? "Een jaar of vijf, zes geleden zei ik tegen mijn rector dat ik mijn promotie wilde afmaken. Toen heb ik daarvoor van hem tijd gekregen. Maar dat kon hij alleen maar doen omdat hij wist dat de rest van mijn collega's mij niet met scheve ogen aankeek als ik iedere dinsdagmiddag vrij nam om te studeren."

Verweij haalt nog een ander voorbeeld aan. "Vanochtend is op de website van de school gezet dat een leerling uit 4 vwo zilver heeft gewonnen bij het Nederlands Kampioenschap atletiek op het onderdeel hordelopen. Wat zegt dat over een school? Eigenlijk niets, maar ook weer erg veel, want die jongen krijgt hier de mogelijkheid om te excelleren."

Eigenlijk werpt de onderscheiding van Leraar van het Jaar op verschillende manieren zijn vruchten af, bedenkt Verweij in de loop van het gesprek. Niet alleen is de prijs een eerbetoon aan goede docenten, ook prikkelt die om na te denken over wat het docentschap precies inhoudt.

"Niet alleen is de prijs een eerbetoon aan goede docenten, ook prikkelt die om na te denken over wat het docentschap precies inhoudt"

"Dat is een mooie parallel met mijn vak. Net als de filosofie zet de Leraar van het Jaarverkiezing aan tot reflectie. Als ambassadeur moet je namelijk een mening hebben over het onderwijs. En dat niet alleen: je moet er een uitgesproken mening over formuleren. Daarmee doel ik niet op een extreme visie, maar op een onderbouwde visie. Zodat je wordt aangespoord - en nu ga ik iets gevaarlijks

zeggen - een betere docent te worden."

Dus ja, de Leraar van het Jaarverkiezing lijkt wel degelijk de uitstraling te hebben die nodig is om het onderwijs in het zonnetje te zetten. Verweij verwijst er zelfs expliciet naar in zijn optredens.

"Binnenkort ga ik een workshop geven over hoe je beter in je vak wordt, en één van de tips die ik geef, luidt dan ook: geef je op voor Leraar van het Jaar." ♦

Er werd geluncht in het pandhof van het
Academiëgebouw direct naast de Domkerk te Utrecht

Zakelijke nabijheid

Respect heeft talloze betekenissen. Het raakt onder meer aan gezag, ontzag en afstand. Wat zijn de spelregels op de werkvloer?

Door Monic Slingerland

Dat Angela Merkel niet aan Berlusconi's schoonheids-ideaal voldoet, daarover geen twijfel. In september 2011 vloog een smerige, zeer denigrerende opmerking van Berlusconi de wereld over. Zijn commentaar zou zijn afgetapt van zijn telefoon.

Twee maanden later stond een foto van Merkel en Berlusconi op de voorpagina's. In Cannes kwamen ze samen met andere politiek leiders bijeen voor de G20-top. Op de foto zijn hun hoofden dicht bij elkaar. Geen wonder dat Berlusconi zo intiem met haar doet, was het commentaar. Italië heeft Duitsland nodig. Niks goedmakertje, niks eerbetoon.

Zo'n grove, in dit geval ook nog seksueel geladen, opmerking zou Berlusconi niet gauw over de Britse premier David Cameron gemaakt hebben. Anderzijds wekt een foto van Berlusconi wang aan wang met een man minder de suggestie van intimiteit dan wanneer hij zo dicht bij Merkel komt. Merkel zelf bleef overigens stoïcijns onder zowel de belediging als de intieme nabijheid.

Nu zijn Berlusconi en Merkel natuurlijk geen gewone collega's. Toch is hier iets te zien wat in zakelijke contacten vaker aan de orde is. In de spelregels van respectvol met elkaar omgaan, speelt niet alleen de positie van de deelnemers een rol, maar misschien nog wel meer hun sekse. Merkel en Berlusconi staan hiërarchisch in dezelfde positie. Het is hun sekseverschil dat de spanning geeft.

Wat is eigenlijk de boodschap wanneer een man zijn collega bij de koffieautomaat op de schouders slaat? Om die precies te verstaan, is meer informatie nodig. Staat hij dicht bij die collega? Moet hij zijn arm gestrekt houden om tot lichamen contact te komen? En vooral: is de collega een man of een vrouw?

Een van de spelregels van het collegiaal contact op de werkvloer regelt vrij precies de fysieke afstand. Het aantal centimeters bepaalt of die afstand comfortabel voelt of ongemakkelijk. Het luistert nauw. Vrouwen kunnen gemakkelijk dicht bij elkaar gaan staan zonder dat dit tot waakzaamheid leidt bij

een van hen. Mannen onderling ook. Wanneer een man bij zijn vrouwelijke collega komt staan, is die afstand minder vanzelfsprekend. Een vrouw zal eerder op haar hoede zijn als een mannelijke collega die ze niet goed kent haar nadert op minder dan 45 centimeter. In de literatuur geldt dit als de grens tussen persoonlijk en intiem contact. Maar als een man met wie ze veel en prettig samenwerkt op meer dan een meter afstand blijft, zal ze misschien ook argwanend worden. Is er iets?

Een vrouw die bij een wetenschappelijk instituut werkt, gaat met haar baas naar een congres. Zij geeft daar een lezing over haar onderzoek. Onder vakgenoten staat haar onderzoek hoog aangeschreven. Op het werk heeft zij een afstandelijk contact met haar baas. Altijd zit er een groot bureau tussen. Dat bureau benadrukt voor haar gevoel het hiërarchische verschil tussen hen. Tijdens het congres verrast haar baas haar door in het bijzijn van anderen zijn arm om haar heen te slaan. Zij vindt het niet prettig en ze vraagt zich af wat hij hiermee wil zeggen. Is dit een uiting van zijn respect voor haar, wil hij goede sier maken met zijn succesvolle medewerkster of wil hij haar kleiner maken?

Spelregels

Arbeidpsychologe Louise Boelens krijgt in haar praktijk veel kwesties voorgelegd waaruit blijkt dat vrouwen en mannen op hun werk verschillende spelregels hanteren. "De spelregels in organisaties zijn ontstaan toen er nog weinig vrouwen op de werkvloer waren. Ze passen mannen daardoor beter, hoewel zij er ook best moeite mee kunnen hebben. En omgekeerd ken ik inmiddels veel vrouwen die goed tegenspel bieden. Een van die regels is dat de hiërarchie heilig is en dat je het contact niet persoonlijk moet opvatten."

Hoe intiem Berlusconi zijn hoofd ook bij Angela Merkel houdt, het is een zakelijke nabijheid. Louise Boelens: "Als je uitgaat van deze spelregel, dan zie je dat vrouwen al snel in een paradoxale situatie terechtkomen." Voor het gemak schetst ze een generaliserend beeld. "Vrouwen zoeken in hun werk vaak de nabijheid van anderen. Dat betekent wel

eens dat ze een veilig wereldje creëren, vooral zie je dat met vrouwen onder elkaar, waarbij ze dicht bij elkaar komen en elkaar zo erkenning geven. Wanneer een van deze vrouwen dan promotie maakt, kunnen de anderen dat als verraad opvatten. Dan ontstaat er meteen grote afstand. In zo'n situatie kan het zich tegen je keren om zo'n hecht contact te hebben. Mannen gaan niet zozeer uit van draagvlak om hun ambitie te vervullen, maar van actie, van competitie. Om vooruit te komen, zijn vrouwen dus juist meer gebaat bij afstand, vooral als hun collega's vrouwen zijn."

Louise Boelens: "Dan werkt afstand ook beter om het verschil in hiërarchie te benadrukken. Ik ken wel de vrouwelijke chef die heel joviaal deed met haar secretaresse. Het gekke is dat die secretaresse zich daardoor minder gewaardeerd voelde. Ze vond het verwarrend. Een mannelijke leidinggevende kan zich zo'n jovialiteit juist weer wel permitteren om zijn respect voor een medewerkster te tonen."

Dit subtiele verschil zorgt er nogal eens voor dat vrouwen zich miskend voelen op het werk. Louise Boelens: "Ambitie is een soort motortje dat gevoed wordt door erkenning. Maar het is wel iets wat gekleurd wordt door wat we 'gender' noemen. In technische termen: vrouwen geven als vanzelfsprekend veel erkenning aan mannen, meer dan andersom."

Miskend

Bovendien vereist erkenning dat je als 'subject' wordt benaderd, niet als object. In het zakelijke contact tussen een vrouw en een man ligt het gevaar op de loer dat een vrouw zich van subject, een object gaat voelen. Dat leidt vaak tot een gevoel van miskend zijn, onzekerheid. En dan vloeit de ambitie snel weg."

De veilige nabijheid die ze bij collega's zoeken geeft vrouwen een comfortabel gevoel, zolang er niets verandert tenminste. Maar er hoeft maar weinig te gebeuren of dat slaat om in onzekerheid, het gevoel buitengesloten te zijn of buitenspel te staan. »

Louise Boelens: "Mannen kunnen denken: er kan veel, zolang het spel onbeslist is. Vrouwen gaan al uit van winst en verlies zolang het spel nog gespeeld wordt. Mannen gaan ervan uit dat de uitslag pas vaststaat na het laatste fluitsignaal."

Louise Boelens noemt het personage Birgitte Nyborg uit de Deense dramaserie 'Borgen' als voorbeeld van een vrouw die het machtsspel slim en strategisch speelt. Ze stelt zich niet onderdanig op in de onderhandeling met een man, geeft hem de eer en wint.

Met Birgitte Nyborg nog voor ogen, met haar pumps en licht gedecolleteerde jurk, naar de Duitse bondskanselier in haar broekpak. Meestal is ze de enige vrouw tussen de politieke leiders. Ze laat Berlusconi zijn wang tegen die van haar vleien. De fysieke afstand is klein en het lijkt alsof hij die bepaalt. Ze laat hem. Allebei weten ze dat hij haar meer nodig heeft dan zij hem. Ze lijkt niet beledigd en hij weet dat ze hem niet zal meppen. ♦

Zoeken naar zacht of zakelijk

Respect heeft talloze betekenissen. Het raakt aan gezag, ontzag en afstand. Bij een massage zorgen spelregels voor respect.

Door Monic Slingerland

Twee banen heeft Hanna Bloemhof. Bij de ene is het ongebruikelijk om klanten aan te raken, bij de andere juist noodzaak. In het restaurant staat ze wel dicht bij de gasten aan tafel, maar is er altijd een zakelijke afstand. Wanneer ze in haar massagepraktijk werkt, is ze soms wel langer dan een uur dicht bij het lichaam van de klant.

Door die combinatie van banen is Bloemhof zich bewust van de onuitgesproken spelregels over afstand en nabijheid in het zakelijke verkeer tussen mensen. Daarbij maakt het uit of het om mannen of om vrouwen gaat. Ook al zijn in het arbeidsrecht mannen en vrouwen gelijk, toch zijn de spelregels voor afstand en aanraking net een beetje anders.

Hanna Bloemhof ervaart dat in haar beide banen. Vooral in haar massagepraktijk (T'Hanna Massage in Amsterdam) speelt dat verschil.

"Hier in Nederland, of liever gezegd in het Westen, blijven mensen fysiek op afstand. In Azië, waar ik veel gereisd heb en mijn opleiding gevolgd, leven mensen dichter op elkaar."

Dat vanzelfsprekende van lichamelijke aanraking, dat is er in Nederland niet, merkt Bloemhof. De intimiteit bij een massage is voor sommigen echt nieuw en zorgt voor onwennigheid bij degenen die op haar tafel komen liggen. "Ik heb zo'n beetje het enige beroep waarbij je elkaar lang aanraakt. Een behandeling bij een fysiotherapeut duurt 20 minuten. Ik doe ook wel massages van een kwartier, maar ik merk wel dat ik echt tot een verdiept contact kom, wanneer ik langer de tijd neem. Dan pas geeft het lichaam zich over aan de helende werking van een massage."

Die onwennigheid van sommige klanten betekent dat er eerst vertrouwen moet komen. "Als mensen bij mij komen stel ik ze eerst gerust." »

Publieksparticipatie tijdens de voorstelling over respect

Hoe doe je dat, iemand geruststellen?

“Dat doe ik met mijn stem. Ik ga wat lager praten en probeer met zachtheid en duidelijkheid vertrouwen te winnen.”

Maakt het uit of je een man of een vrouw gaat masseren?

“Dat maakt zeker uit. De aanraking door een vrouw heeft altijd een sensuele lading. Ook bij een massage die duidelijk niet erotisch is, zoals in mijn praktijk. Wanneer er een man bij mij op de tafel ligt, moet ik duidelijker zijn, zakelijker.” Terwijl ze dit zegt trekt ze haar hoofd recht. Haar stem daalt wat en klinkt kernachtiger. “Bij een vrouw ben ik zachter.” Hanna Bloemhof houdt haar hoofd schuin, ze praat hoger en er klinkt meer lucht mee in haar stem.

“Ik werk met geuren, met essentiële oliën. Wanneer ik een man op de tafel heb, gebruik ik geen verleiders zoals jasmijn of ylangylang. Dat kan een verkeerde verwachting scheppen. Ik werk dan eerder met stoere geuren zoals citroengras of rozemarijn.”

Is die duidelijkheid nodig om jezelf te beschermen of ook voor de klant?

“Ook cliënten willen duidelijkheid. Omdat het toch ongebruikelijk is dat je zo dicht bij elkaar bent, is veiligheid belangrijk. Zelf creëer ik die door niet bij mensen thuis te werken, maar alleen in mijn eigen studio. Dan weet ik zeker dat het schoon is, met genoeg ruimte. Mijn eigen praktijk voelt als een heldere ruimte waar de spelregels direct duidelijk zijn.”

Is die veiligheid ook belangrijk als een man een massage krijgt?

“Ja, dat merk ik wel. Een man geeft zich over aan mij. Misschien weet hij ook niet precies wat er van hem verwacht wordt. Passief zijn, of toch reageren? Afstemmen op elkaar, daar gaat het om. Door goed op elkaar af te stemmen krijg je veiligheid. Die veiligheid is ook nodig wanneer ik iemand masseer die veel pijn heeft. Die ander wil eigenlijk dat ik uit de buurt van dat pijnpunt blijf, terwijl ik juist die

ander wil uitdagen, met mij daarheen mee te gaan. Dan moet het eerst veilig zijn.

“Je ziet dat veel mensen zich onveilig voelen omdat ze de situatie niet snappen. Dat speelt in allerlei beroepen. Ik probeer ervoor te zorgen dat mensen zich hier op de tafel of op de mat op hun gemak voelen, zodat ze zich ontspannen. Dan kunnen we aan het werk. Dan kan ik ook voorzichtig zo’n pijnlijke plek aanraken en zien hoe we de grens kunnen verleggen.”

Praat je tijdens een massage?

“Ik probeer zo weinig mogelijk te zeggen. Soms vallen mensen in slaap.”

Beschouw je dat als een compliment, als mensen in slaap vallen?

“Voor mij is het harder werken, als mensen in slaap vallen. Hun lichaam is dan in de slaapstand en dat betekent dat het veel minder gevoelig is. Misschien betekent het dat mensen door in slaap te vallen weggaan van het contact, ik weet het niet. In ieder geval probeer ik ze wakker te houden en in contact met wat ik doe. Bij een massage stap je samen in een proces waarbij je allebei niet goed weet waar het heengaat of wat er gaat gebeuren.”

Raak je door je werk als masseur makkelijker gasten aan bij je andere baan in het restaurant?

“In het restaurant raak ik mensen wel eens aan, maar ik kijk altijd eerst wie ik voor me heb. Is het een zakenlunch waarbij iedereen strak in het pak zit, dan doe ik dat niet. Weer dat afstemmen hè. Ik kijk altijd of ik beter kan verzakelijken of juist verzachten. Er is altijd een wisselwerking. In de horeca lijkt het of je een secundaire rol hebt, afhankelijk en dienstbaar, maar mijn instelling is dat je altijd een primaire rol hebt, dat je ook zelf een inbreng hebt in de sfeer die je scheidt. Dat geldt voor iedereen.”

Geldt dat ook voor degene die bij jou op de tafel ligt? Die is toch overgeleverd aan jou?

“Je bent nooit helemaal overgeleverd. Zelf neem ik ook af en toe een massage. Het is wel eens gebeurd dat ik door de manier waarop de masseur mij begroette dacht dat het niks zou worden. Dan ga ik toch sturen, om het contact te zoeken en dat kan heel goed wanneer je op een tafel ligt. Ook dan kun je in charge zijn. Dat kan altijd. Pas wanneer je allebei actief contact zoekt en op elkaar afgestemd bent, komt de kracht van een goede massage naar buiten. Die afstemming heeft twee kanten. Je zoekt wat die ander nodig heeft, en je laat merken wat je zelf nodig hebt. Zo blijf je ook altijd zelf bepalen hoe het contact gaat.”

Hoe maak je duidelijk dat er na een massage weer een normale afstand is?

“Daar heb ik een ritueel voor. Als de massage is afgelopen zeg ik “Ik laat je weer los”. Dan loop ik de kamer uit en ga dan altijd mijn handen wassen. Tijdens een massage zit je in elkaars energie. Door

mijn handen te wassen, was ik de energie van die ander weg. Dan ben ik weer helemaal bij mezelf.”

Helpt dit soort rituelen en spelregels om respect te ontvangen?

“Spelregels helpen om een respectvolle sfeer te creëren waarbij mensen zich durven overgeven tijdens een massage. Respect is belangrijk. Juist als je zo dicht bij elkaar bent, voel je of die ander dat heeft. Maar je kunt het afdwingen, door je niet afhankelijk op te stellen, maar te sturen. Duidelijk zijn: dit ben ik, dit bied ik.” ♦

Monoloog door actrice Mylene Duijvestein

Werkloosheid is een aanslag op je zelfrespect

Respect heeft talloze betekenissen. Het raakt onder meer aan gezag, ontzag en afstand. Wat betekent een baan voor iemands zelfrespect?

Door Peter Henk Steenhuis

Wij staan hier om te vechten, om te strijden voor respect”, riep een woordvoerder van de schoonmakers een jaar geleden bij een grote, langdurige staking. En ’s avonds, in het NOS-journaal: “Het gaat ons niet alleen om dat loon, het gaat ons om waardering voor ons werk.”

Evelien Tonkens, bijzonder hoogleraar Actief Burgerschap aan de Universiteit van Amsterdam, haalt deze opvallende eis van de schoonmakers aan bij een gesprek over de wisselwerking tussen respect en zelfrespect. Voor beide is werk van essentieel belang.

Evelien Tonkens: “Bij de gedachtebepaling over burgerschap is na de Tweede Wereldoorlog, tijdens de wederopbouw van de verzorgingsstaat, vooral ingezet op herverdeling van welvaart. Maar naast deze struggle for distribution is er ook een struggle

for recognition gaande: een strijd om erkenning. In de sociale filosofie voeren auteurs als Axel Honneth, Nancy Fraser en Charles Taylor hierover een levendige discussie.

In de sociaalwetenschappelijke analyse van de verzorgingsstaat dringt deze discussie helaas nog weinig door. Bij burgerschap gaat het niet alleen om de verdeling van goederen en diensten maar ook om een ‘erkenningpraktijk’, in de woorden van Axel Honneth die hoogleraar filosofie is aan de universiteit van Frankfurt.

Axel Honneth laat zien hoe belangrijk erkenning is voor de ontwikkeling van onze identiteit. Hij stelt dat wij erkenning nodig hebben om zelfvertrouwen te kunnen ontwikkelen en respect om tot zelfrespect te komen.”

Een open deur.

“Integendeel. Honneths bevindingen druisen juist in tegen het gangbare idee dat wij onszelf kunnen definiëren. ‘Je moet in jezelf geloven’ zeggen mensen dan. Of bijvoorbeeld: ‘Je moet je niets aantrekken van wat anderen van je zeggen.’ Dat is hocusfocuspsychologie. Respect en zelfrespect zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden; je kunt geen zelfrespect ontwikkelen als je geen respect krijgt.

“En het omgekeerde geldt ook: stuiten we op miskenning dan frustrereert dat de vorming van onze identiteit. Wanneer treinreizigers je als schoonmaker massaal behandelen als mobiele stofzuiger, ga jij je na verloop van tijd een mobiele stofzuiger voelen.”

Dan gaan de schoonmakers in 2012 staken voor respect. En in 2013 krijgen ze nóg flexibelere contracten, met snellere ontslagen tot gevolg, zoals blijkt uit het onderzoek ‘Schoonmaak anno 2013’:

“Ja. flexibilisering treft vooral de lageropgeleiden, die al niet overstromden van zelfvertrouwen. En werkloosheid is een geweldige aanslag op het zelfrespect.

“We hebben onderzocht wat vrijwilligerswerk kan betekenen voor werklozen. Het geeft opnieuw status: ik ben iemand, ik werk - je hoeft niet onmiddellijk te vertellen dat het vrijwilligerswerk betreft. Het geeft rust, werkzoekenden voelen zich niet meer constant opgejaagd omdat ze bijvoorbeeld moeten solliciteren. Het geeft voldoening een ambacht te beoefenen. Het is niet moeilijk te bedenken dat ontslag het omgekeerde bewerkstelligt.

Gebrek aan respect en gebrek aan zelfrespect - twee kanten van de medaille. Valt er iets aan onze maatschappij te veranderen zodat die medaille meer gaat glimmen?

“In het onlangs verschenen boek ‘Tegenwicht; waarom waarden ertoe doen’ bepleiten mijn collega Tsjalling Swierstra en ik een respectmaatschappij, de zogenaamde ‘aidocratie’, naar het Griekse woord voor zelfrespect. In de respectmaatschappij

worden veel meer verdiensten erkend dan alleen cognitieve vaardigheden.”

Zoals?

“Praktische, sociale, sportieve, en kunstzinnige vaardigheden. In een respectmaatschappij kennen de diverse vormen van verdienste elk hun eigen statusladder.”

Is dat geen wens naar mooi weer? Een rapport van een scholier bestaat nu al uit vele onderdelen, maar wat de docenten ook zeggen, elk kind weet dat het draait om de a-tjes of b-tjes voor rekenen en spelling.

“Er is toenemende kritiek op de Citotoets. Misschien is de tijd rijp die te vervangen door een palet aan toetsen dat recht doet aan de verschillende kwaliteiten van de leerlingen. Dan scoort een uitbinker in rekenen ineens een stuk minder op sociale vaardigheden, zoals we die nodig hebben in de zorg. En een geniale speller blijkt te onhandig voor de bouw. Zo zoeken we gerichter naar talenten, zonder bepaalde kwaliteiten op te hemelen, en ontstaat er een maatschappij waarin de strijd om erkenning meer winnaars oplevert, en respect en zelfrespect een minder schaars goed worden.” ♦

Evelien Tonkens is bijzonder hoogleraar Burgerschap aan de Universiteit van Amsterdam en sprak op het symposium over respect, zelfrespect en werk.

‘Ik veegde mezelf voortdurend onder het tapijt’

Behalve het lichte gesuis van het aquarium, waar Kees de kat zijn kop in steekt, is het stil in het huis van Jairo van Lunteren. Hij heeft net zijn kinderen weggebracht. Nola en Mink heten ze, vijf en zeven jaar oud. Sinds zijn ontslag bij de Dierenbescherming acht maanden geleden brengt hij ze elke dag naar school.

Door Wilfred van de Poll

Het is half tien. Vroeger zou Van Lunteren nu al een half uur op zijn kantoor zitten. Kwart over zeven trok hij elke ochtend de deur achter zich dicht. Dan fietste hij naar het station van Haarlem, pakte de trein naar Den Haag en nam vervolgens de tram naar de Scheveningseweg. Eenmaal op kantoor kwam zijn chef altijd met een bekertje automatenkoffie bij Van Lunteren en zijn drie collega's buurten. Levendige gesprekken volgden. "We hebben zo ontzettend veel gelachen."

Maar het laatste jaar veranderde er veel. "Het ging alleen nog maar over hoe slecht het met de stichting ging. Voortdurend vlogen er mensen uit, ook de chef was doodsbang voor zijn baan, de sfeer was beroerd."

De kat likt aan het water in het aquarium, waarin twee goudvissen rondzwemmen. Aan de muren hangen kindertekeningen, op de bank en op de vloer slingeren kleertjes en speelgoed. Het raam naast de eettafel biedt uitzicht op een minuscuul achtertuinje. Met vrees en beven ziet de 41-jarige Van Lunteren oktober naderen, de maand waarin zijn WW-uitkering ophoudt. Zijn vrouw is musicus, maar wat zij in het laatste brengt is bij lange na niet genoeg om in de vaste lasten te voorzien. "Als ik geen werk vind, zullen we dit huis moeten verkopen."

Toen hij nog een baan had, vertelt Van Lunteren, haalde hij zijn eigenwaarde uit wat anderen van hem en zijn werk vonden, of beter gezegd: van wat hij dácht dat anderen van hem vonden. "En dat beeld was extreem negatief. Ik veegde mijzelf,

ook op mijn werk, voortdurend onder het tapijt. Elk complimentje bagatelliseerde ik. Het was nooit goed wat ik deed."

Voor Van Lunteren heeft het ontslag daarom ook een heilzaam effect. Het is alsof hij helemaal op zichzelf is teruggeworpen. Hij moet zichzelf 'bij de lurven pakken'. Dat roept iets in hem wakker.

Veerkracht, een drang te overleven. Hij ontdekt een taai kern in zichzelf, zegt hij. Waar zelfrespect eerder iets was

wat hij van het oordeel van anderen liet afhangen, probeert hij het nu op die kern in zichzelf te baseren, op zijn intrinsieke waardigheid. Hij kan het niet baseren op wat hij doet, want hij doet niet zoveel.

"Voor mij betekent zelfrespect: jezelf accepteren en waarderen dat je bent wie je bent. Niet de perfecte mens, maar ook niet zo slecht dat je jezelf de grond in hoeft te praten."

De kat heeft zijn dorst gelest. Goudvissen interesseren hem blijkbaar niet. Hij strekt zich uit en springt dan bij Van Lunteren op schoot. Hij mist zijn werk wel, zegt Van Lunteren. Niet de negatieve sfeer, maar wel het contact met collega's, het ritme van naar je werk gaan en weer thuiskomen. Geen enkele sollicitatiebrief die hij de afgelopen maanden schreef, leidde tot een gesprek - als hij überhaupt al antwoord kreeg. Alleen een koffietentje in de buurt, waar hij op een bijbaantje als 'barista' solliciteerde, nodigde hem uit om te komen praten.

Hij werd niet aangenomen.

Jezelf bij de lurven grijpen is niet altijd makkelijk. Van Lunteren heeft zijn racefiets weer uit het vet gehaald, probeert een stage te regelen als docent Nederlands op een middelbare school, schrijft artikelen voor een online-tijdschrift. Toch blijven

“Voor mij betekent zelfrespect: jezelf accepteren en waarderen dat je bent wie je bent”

er gaten in zijn agenda. Uren verdoet hij achter Facebook. Soms gaat hij midden op de dag slapen. Avonden lang kan hij door de stad wandelen. "Ik ben wel eens bang dat ik als een zwerver eindig. Ik voel een grote drang te vluchten. Weg te gaan, alles achter te laten. Dat heb ik vroeger al eens gedaan, naar Amerika, waar ik acht jaar bleef. Maar ja, je neemt jezelf overal mee naar toe. Ik moet nu sterk zijn."

Gelukkig is het vandaag vrijdag. Dat betekent

dat de kinderen al om twaalf uur uit school komen. Een glimlach verschijnt op zijn gezicht. "Misschien neem ik Mink vanmiddag wel mee naar het Teylers Museum. Of nee, naar de duinen!"

Zacht: "Tenzij hij natuurlijk bij een vriendje blijft spelen." ♦

'Er is wegwerparbeid ontstaan'

Respect heeft talloze betekenissen. Het raakt onder meer aan gezag, ontzag en afstand. Interview met vicepremier en minister van sociale zaken, Lodewijk Asscher. 'Als je je werk verliest, verlies je meer dan je inkomen.'

Door Jelle Brandsma

Als werk de goedkoopste factor wordt waardoor je telkens maar weer mensen uit armere landen hier naar toe moet halen, en die werknemers onder de minimumnormen betaalt, holt dat niet alleen de bescherming van deze werknemers uit maar ook de waarde van werk zelf", zegt minister Lodewijk Asscher van sociale zaken en werkgelegenheid. Hij vindt dat de arbeidsverhoudingen de afgelopen decennia krom zijn getrokken. Hij wil dat repareren: "De waarde van werk terugbrengen", noemt hij dat.

Wat is uw drijfveer?

"Ik geloof ten diepste dat mensen de behoefte hebben om gezien en gekend te worden. De doelen die ik heb gesteld als minister hebben daar allemaal mee te maken. Als je je werk verliest, verlies je meer dan je inkomen. Dan verlies je ook zelfvertrouwen, het vermogen om je kinderen wat mee te geven, de mogelijkheid om risico's te durven nemen in het leven, om kans te zien je te ontplooiën. Veel van wat er mis is in de huidige

samenleving heeft daarmee te maken. Mijn prioriteiten gaan over mensen echt werk geven; niet als een nummer gezien worden, maar de waarde van goed werk terugbrengen."

Wat is goed werk?

"Ik ben heel kritisch op elementen van de flexibilisering. Flexibiliteit is goed voor de economie. Het ging mis toen het de standaard werd. Eerst hadden mensen een tijdelijk contract en kwam er daarna een betere aanbieding, maar dat laatste is verdwenen. En dat moet terug. Het moet wel de moeite waard zijn voor een werkgever en daarover hebben wij afspraken gemaakt in het sociaal akkoord. Vroeger was flexibele arbeid duurder dan iemand vast in dienst nemen omdat je ook betaalde voor iemands onzekerheid. Dat is niet meer zo. Er is wegwerparbeid ontstaan. Als je dat combineert met de misstanden in de arbeidsmigratie, dan gaat het wel ver. In de Eemshaven betaalt een onderaannemer Roemeense betonvlechters vijf euro per uur. Dat is onaanvaardbaar. Een andere prioriteit

is arbeid en zorg. Mensen die zich in hun werk kunnen ontplooiën en daarnaast zorg voor hun kinderen of hun naaste kunnen bieden, hebben een sterkere band met hun werk. Zij ervaren meer respect en zullen minder snel uitvallen, met een burn-out of een ander probleem.

"Als wethouder in Amsterdam probeerde ik de scholen te verbeteren, maar het kwam er natuurlijk op neer dat je leerkrachten hun werk goed moest laten doen. Dat is niet alleen maar complimenten geven, maar hen daarin volwaardig serieus nemen. Afgelopen week was ik in een aluminiumsmelterij in Groningen. Zwarte industrie. De mensen daar vertellen trots over hun werk en het gevecht dat zij hebben geleverd om het bedrijf te redden. Zij hebben een enorme binding met hun vak en het bedrijf. Die leraar en die man in de smelterij hebben gemeen dat zij gerespecteerd willen worden."

U schrijft in uw Kamerbrief van een maand geleden over het sociaal akkoord dat er excessen zijn ontstaan. Wat is er mis?

"De bedreigingen zijn evident. Mensen kunnen worden vervangen door werknemers die goedkoper en niet beter zijn. Misschien wordt het bedrijf overgenomen door een private equity-bedrijf dat arbeid enkel ziet als een kostenpost. Die mensen werken bij een winstgevend bedrijf, maar op het hoofdkantoor wordt besloten de productie te verplaatsen. Zo werkt het kapitalisme, je kunt er niks aan doen, maar het effect op de mensen is gigantisch. Ik ken ook jongens die op een nul-urencontract werken en maar moeten afwachten of ze wat verdienen. Daarmee bouw je niks op en daaraan kun je weinig trots ontlenen."

Schijnconstructies

Asscher kwam een maand geleden met een 'actieplan' tegen schijnconstructies. Hij signaleert dat bedrijven soms de arbeidskosten drukken door onder de minimumlonen te betalen, postbusfirma's op te zetten en geen sociale premies te betalen. Onder meer extra controles moeten de ontduiking van de regels tegengaan. Een flexibele arbeidsmarkt vindt Asscher prima maar volgens

hem is het evenwicht tussen vaste werknemers en flexwerkers zoek. Hij komt met voorstellen om de positie van werknemers met een tijdelijk contract te verbeteren.

"Het werk van zijn waarde ontdoen is een van de sluipende bedreigingen van de samenleving", zegt Asscher. "De Wiardi Beckmanstichting heeft onlangs de belevenissen van een aantal werknemers prachtig opgeschreven. Het werk van een schoonmaakster wordt openbaar aanbesteed en zij heeft nog maar negentig seconden per klaslokaal. Een klas waar zesjarigen zitten, krijg je niet in negentig seconden schoon. Zij ruikt snel zichtbaar vuil op. Dat is frustrerend. In een hotel gaat het anders, zo valt te lezen. Daar luistert de werkgever: de kamermeisjes doen zwaar werk en mogen samen de kamers doen. Dat maakt het werk lichter en het is leuker. Ik vind het een mooie passage in het regeerakkoord dat we op de departementen de schoonmakers op termijn weer in dienst gaan nemen omdat het dan weer mijn collega's zijn en zij niet anoniem op afstand staan. Het is werk en dat werk moet gedaan worden en het mag gezien worden."

"Toen ik wegging uit Amsterdam lag er op mijn bureau een afscheidskaart van de vrouw die mijn kamer altijd schoonmaakte. Daar had ik een band mee opgebouwd. Die leende wel eens een boek van mij. Daar klets je mee aan de randen van de dag en Ciska, zo heet zij, wenst mij op die kaart toe dat ik mijn best doe in Den Haag." Asscher staat op en haalt de kaart van zijn bureau. "Ik dacht: die neem ik mee naar Den Haag."

Wat betekent respect?

"Als je mensen niet ziet, als je ze negeert, haal je iets af van hun wezen, hun menselijkheid. Als je je baan verliest wordt meer van je afgenomen dan je baan. Het kan mensen in de ziel raken. Toen de begroting van Sociale Zaken werd behandeld, stonden bloembinders voor de deur. Zij waren ontslagen, vervangen door Poolse flexwerkers. Dat moeten we veranderen. Het gaat niet om het woord respect. Respect is straattaal geworden. Het »

Interview

gaat om menselijke waardigheid. Dat je ziet en waardeert wat een agent en leraar doet.”

De overheid bezuinigt waardoor mensen hun werk verliezen. Mensen moeten soms werken met behoud van uitkering. Wat is de taak van de overheid?

“Samen met werkgevers en werknemers moet de overheid ervoor zorgen dat mensen van werk naar werk worden geholpen. De grootste mentale verandering in deze tijd is dat er in mensen wordt geïnvesteerd, zodat zij productiever worden, maar ook kansrijk op de arbeidsmarkt. Zodat ontslagbescherming verandert in het recht op werk en het recht om zich te ontplooiën. De moeilijkheid daarbij is dat de overheid geen werk kan maken. Dat moeten de bedrijven doen.”

Oost-Europese fictie

“Niemand kan mensen een garantie geven op een baan voor het leven. Dat is een Oost-Europese fictie die nooit heeft gewerkt. Als je mensen spreekt die hun baan zijn kwijtgeraakt, is dat ook niet hun grief. Zij zijn boos als ze gedumpt zijn en vervangen door goedkopere werknemers. Er is een verwijt als er nooit in ze is geïnvesteerd of als er nooit naar ze is omgekeken. En opeens vliegen ze eruit. Het gevoel van een huwelijk dat kapotgaat en één van de twee zegt: ik heb je nooit leuk gevonden. Er is een grief als men het idee heeft: dit had niet hoeven. Maar op het moment dat het werk ophoudt en iemand wordt geholpen om een andere plek te vinden dan voelen mensen zich niet in de steek gelaten. Zo moet de overheid dat doen.”

'Ik ben hun steunpunt, geef hun leven structuur'

Trudy Coenen, vmbo-docent

Ons dagelijks werk is meer dan levensonderhoud alleen, het bepaalt onze waardigheid. Maar wat doen we precies?

Door Peter Henk Steenhuis

"Ter voorbereiding op het eindexamen oefen ik vandaag de examens van de afgelopen jaren. Dat is nodig. Het examen bestaat uit twee delen: tekstbegrip en schrijfvaardigheid. Het eerste onderdeel blijft moeilijk, want bijna al mijn leerlingen hebben een taalachterstand. Ik werk op een vmbo met zestig nationaliteiten. Het tweede onderdeel, het schrijven, kan ik trainen. Ik train alles wat trainbaar is, zodat de kinderen een eventueel laag cijfer voor tekstbegrip kunnen ophalen.

Waarmee begin je een zakelijke brief? Eerst heb ik mijn leerlingen de formele kenmerken van zo'n brief laten leren: adresgegevens afzender, plaats en datum, adresgegevens van de ontvanger, aanhef, regel wit, tekst, afsluiting, ondertekening. Ze moeten die kenmerken uit het hoofd leren. Ik overheer ze. Wie een onvoldoende heeft moet het overdoen, net zolang totdat hij een voldoende heeft - maar het eerste cijfer telt, ook al was het een

onvoldoende. Zo bereik ik dat ze die kenmerken de eerste keer in hun hoofd stampen.

Aan het begin van het schooljaar vraag ik wat ze willen. Er is geen leerling die zijn examen niet wil halen. 'Daar zorgen we dan voor', zeg ik, 'alleen wel op mijn manier.' Dat betekent: wie zijn huiswerk niet maakt, schrijft het drie keer over, wie zijn boeken vergeet, mag de les niet bijwonen, wie afwezig is, speur ik onmiddellijk met mijn telefoon op, desnoods via de ouders. Ook van hen heb ik alle nummers in mijn adreslijst staan.

Vertel ik op een feestje dat ik op een zwart vmbo lesgeef, dan kijken mensen mij meewarig aan: wat zelig dat jij met zulke kinderen moet werken. Die houding onderschrijf ik helemaal niet. Ik krijg meer terug van de kinderen dan ik geef. Op het moment dat je veel respect geeft, krijg je veel terug. Respect toon je door te laten blijken dat je kinderen vertrouwt, door elk kind te zien.

Als er iets is, als kinderen bij mij komen, probeer ik ze te helpen. Ik luister naar hun verhalen, help formulieren invullen, bel naar instanties, voer gesprekken met ouders. De kinderen komen met allerlei vragen bij me. Maar ik word nooit hun vriendin, vervang nooit hun moeder. Ik ben de juf, dat is de rol die ik speel.

Soms vertellen kinderen me de ene middag de vreselijkste verhalen en laten ze de volgende dag hun huiswerk schieten. Dan hebben ze het verkeerd begrepen en moet ik ze straffen. Ik koester ze wanneer ze dat verdienen, maar straf ze wanneer dat nodig is. Ook al gaat dat met pijn in het hart, en is het vaak bizar. Dan laat ik een jongen regeltjes over 'd' en 'dt' overschrijven, terwijl ik een

dag eerder gehoord heb dat zijn moeder vermoord is.

'Ik krijg meer terug van de kinderen dan ik geef'

Maar dat ik consequent ben, geeft de kinderen houvast en zelfrespect. Ik ben hun steunpunt, de docent geeft hun leven structuur. Als zo iemand zich niet meer aan zijn woorden houdt, valt er nog meer weg. Dat wil ik niet.

Ik wil dat ze hun examen halen, dat is de enige manier waarop je in Nederland hogerop kunt komen. Daarom oefenen we deze sollicitatiebrief. Het gaat ze lukken. Vast. Dat ze hebben ze in de afgelopen jaren bewezen." ♦

Docent Trudy Coenen en leerlingen over respect in het onderwijs.

'Containers lopen, de HC4, de HC6: prachtig, die afwisseling'

Bart van de Merkt, schoonmaker

Ons dagelijks werk is meer dan levensonderhoud alleen, het bepaalt onze waardigheid. Maar wat doen we precies?

Door Peter Henk Steenhuis

"Het is half zeven, ik begin zo aan mijn eerste gang. Mijn kerntaak is schrobben. Maar je kunt natuurlijk niet gelijk gaan schrobben, eerst moet ik alle rotzooi weghalen. Ik werk vooral in de expeditiegangen van Hoog Catharijne, dat is de achterkant van het winkelcentrum, waar de magazijnen zijn. Met een bezem haal ik nu eerst de rommel weg, blikjes, peuken, papieren zakdoekjes, servetjes, alles wat mensen laten vallen.

Mijn werk verschilt van dat van veel andere schoonmakers, ik ben een beetje het manuje-van-alles. Soms doe ik onderhoudsklusjes, zoals het vervangen van kapotte lampen, of val ik in voor een zieke collega die op het winkelcentrum zelf schoonmaakt.

Hier in de expeditiegangen staan ook de containers. Vorige week heb ik nog containers gelopen.

De expeditiegangen zijn onderverdeeld in stukken. Elke jongen loopt drie stukken, de hele dag. Als de laatste container gelegeerd is, is de eerste bij wijze van spreken al weer vol. Woensdag liep ik de HC4, het deel van Albert Heijn, de HC6 is van de Media Markt, en de HC9 van de V&D. Vind ik prachtig, die afwisseling.

De rotzooi is weg, behalve in de hoekjes, daar kom ik met de bezem slecht bij. Dat vuil spuit ik uit de hoeken, veeg het daarna bij elkaar en pak een trekker om het vuile water naar de putten te vegen.

Nu het er al best schoon uitziet, pak ik de schrobmachine. Eerst doe ik er een beetje zeep in, niet te veel, anders schuimt het sop onder de machine vandaan en wordt de vloer glad. Onder de machine hangen twee armen, een borstel die het water eruitgooit, en een trekker, die het weer opzuigt.

Ik gebruik hier de loopmachine. De 'zitter', een autootje, kan niet draaien bij de hoek van de volgende gang. In de loper past honderd liter water. Daar doe ik twee uur mee.

Mensen reageren heel verschillend op mij, meestal positief. Sommigen zeggen: 'O, schoonmaker, wat ruikt het weer lekker hier.' Het omgekeerde komt ook voor. Ben ik net in een gang aan het schrobben, loopt er iemand dwars doorheen. Kan ik opnieuw beginnen. Vroeger ergerde me dat. Nu niet meer, nu laat ik het van me af glijden. Ik kan moeilijk de hele dag boos zijn.

De bak met vuil water is vol. Ik loop naar een wasplaat met een put, waar ik het vuile water weg kan spoelen. Daarna vul ik de bak opnieuw met schoon

water. Beetje zeep erbij, en verder. Je maakt een gang schoon, en de volgende dag moet het weer. Dat blijft terugkomen. Denk ik: potverdorie, weer diezelfde gang. Na een paar minuten is dat gevoel over. En als de gang schoon is denk ik: fantastisch, heb ik toch goed gedaan.

Als ik keihard kan werken, ben ik tevreden. Ik vind het heerlijk wanneer ik straks moe thuiskom en rustig op de bank ga zitten. Dan ben ik voldaan, want als ik moe ben, betekent dat dat ik mijn best heb gedaan." ♦

'De rotzooi is weg, behalve in de hoekjes, daar kan ik met de bezem moeilijk bij'

Schoonmaker Bart van Merkt over zijn werk als schoonmaker op het Centraal Station van Utrecht.

'We blijven allemaal mensen'

Janneke Tukker-Swijnenburg, verpleegkundige
Spoedeisende Hulp / reanimatiecoördinator

***Ons dagelijks werk is meer dan levensonderhoud alleen, het bepaalt onze waardigheid.
Maar wat doen we precies?***

Door Peter Henk Steenhuis

We krijgen een melding van de zorgcoördinator: over tien minuten komt er een reanimatie binnen. Een jonge vrouw is onwel geworden op het station, zo vertelt de zorgcoördinator me. Zij is door omstanders gereanimeerd, en op het station is de AED - de automatische externe defibrillator - aangebracht. Die heeft geklapt, maar ook na deze elektrische schok moet mevrouw in de ambulance nog steeds gereanimeerd moet worden.

Ik haal mijn collega's, pak de reanimatiekar met defibrillator, zet de zuigapparatuur klaar en zet de beademingsmachine aan. Ik pak de medicijnen en trek deze alvast op. Verder leg ik het koelmatras neer op het bed waar de patiënt komt te liggen.

Via hun pieper wordt het reanimatieteam opgeroepen: de cardioloog en de anesthesioloog. Even later is het team compleet. We geven elkaar een hand - zo bevestigen dat we de patiënt als team ontvangen. Ook spreken we uit dat de anesthesioloog de leiding heeft. Dat staat al vast, dat is

altijd zo, maar voorafgaand aan de reanimatie benadrukken we de rolverdeling nog een keer. Als reanimatiecoördinator houd ik dat goed in de gaten. Mevrouw is welkom; wij staan klaar om haar te helpen.

Dan brengt de ambulancedienst de patiënt binnen. Van de ambulanceverpleegkundige horen we nogmaals wat er gebeurd is. Omstanders zijn gaan reanimeren, en de AED is snel aangebracht. Mevrouw is niet bij bewustzijn en wordt beademd via een tube. Dat is belangrijk nieuws, de snelheid van de omstanders en de ambulance redt levens. We horen zelden wie de omstanders geweest zijn. Maar na een geslaagde reanimatie zou je ze allemaal moeten kunnen bedanken.

We nemen de reanimatie over van de ambulancedienst, sluiten haar aan op de monitor, hangen een infuus aan. Het shock protocol wordt vervolgd. We geven in blokken van twee minuten hartmassage. 'Tien seconden,' zegt de anesthesioloog. De

defibrillator wordt geladen, we doen een ritmecheck, mevrouw heeft geen pulsaties, dat wil zeggen geen circulatie bij een ritmestoornis. Bed los, zuurstof weg, 3,2,1... schok. Vervolgens geven we 1 mg adrenaline via het infuus. We starten opnieuw the basic life support - hartmassage in de volksmond.

Haar man komt binnen. We hebben een aparte verpleegkundige die de familie begeleidt. Meneer heeft zijn vrouw onwel zien worden, van dichtbij ervaren hoe zij is ingestort. "Ik verlies mijn vrouw" - dat is een overweldigende ervaring.

Wij laten het altijd open of familie erbij wil zijn. Dat is een confronterend moment, ineens krijgt de patiënt een verhaal, familie spreekt haar naam uit, de patiënt wordt een persoon.

...de familie spreekt haar naam uit, de patiënt wordt een persoon

Twee minuten later krijgt ze de volgende schok toegediend. Op de monitor zien we dat mevrouw ritme krijgt. We voelen of mevrouw circulatie heeft, we gaan nooit alleen af op de apparatuur.

'Uw vrouw heeft weer circulatie. Dat is heel

goed.' We geven meneer een stoel, en doen zelf een stapje achteruit. Hij voelt de hand van zijn vrouw, en komt enigszins tot rust.

Nu treedt het koelprotocol in werking. We maken een hartfilmpje en zien dat mevrouw een hartinfarct heeft doorgemaakt. We gaan haar zo snel mogelijk dotteren. Tot slot evalueren we met alle betrokken zorgprofessionals de reanimatie. Hebben we gedaan wat we konden? Hoe hebben we het ervaren? We blijven allemaal mensen. ♦

***Verpleegkundige en reanimatiecoördinator
Janneke Tukker-Swijnenburg over respect in
de zorg.***

Bassist en docent Manfred Wijker speelde o.a. 'Respect' van Ottis Redding, gecovered door Aretha Franklin

